

banka ve

EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGI

MART 1983 • YIL : 20 • SAYI : 3

FİYATI : 130 LİRA

Okurlara Mektup / 5

Bağlar ve Politikalar / 5

Kemal Kundaş

Ekonomik Göstergeler / 12

EKONOMİK YORUMLAR / 19

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Şarik Tara

Sermaye Piyasası / 43

Doc. Dr. Şeref Türen

SÖYLEŞİ

Petrol Sorunu / 49

A. Aydın Dunder

Dr. Nezih M. Nezi

Aynı Ekonomik Olaylar / 61

Doc. Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar / 85

Ertan Özgür

Ekonomik Yorumlar :
GENEL EKONOMİK DURUM
Söyleşi :
PETROL SORUNU

Türkiye Ortadoğu'dadır. **ORTADOĞU** Türkiye'dedir.

Ortadoğu.

Türkiye ye sadece komşu değil aynı zamanda "yakın" dir..

Türk ekonomisi dışa açılırken,

Ortadoğu ülkelerinin ticaret, pazar, petrol, döviz .. imkanlarına büyük önem vermektedir.

Bu "yakın" bölgede,

bu bölgeyi iyi tanıyan bir bankanın **Ortadoğu'nun** önemi anlaşılmaktadır.

Ortadoğu, bu bilinçle yeniden örgütlenmiş ve çağdaş bankacılık hizmetleri vermeye başlamıştır.

Çünkü,

önemli gelişmelerin eşliğindeki Türkiye'de Ortadoğu'nun önemi bilinmektedir.

"Önemli bir banka"

ORTADOĞU

ORTADOĞU İKTİSAT BANKASI

E.C.A.[®]

ankastre duş başlığı
(ayarlı)

ayarlayın
duş
yapın...

ayarlayın
masaj
yaptırın...

- Kumanda düğmesiyle suyun basıncı ayarlanır.
- Bu şekilde su ile vücutta masaj yapılabilir.
- Suyun istenilen yönde ve açıda akışını sağlar.

- Mevcut ankastre duş başlığıyla kolayca değiştirilebilir.
- Yepyeni, modern görünümü kromajlı bir banyo armatürüdür.

Genel Dağıtım

ELMOR

Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Karakoy - İstanbul

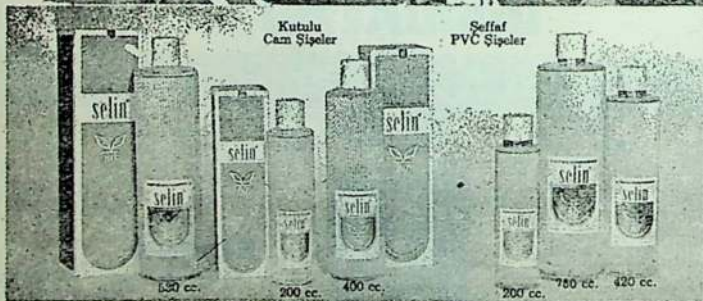
selin®

LİMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşleyin... Serinlik ormanında...
Kokular panarında...
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve
ekonomik
yorumlar
Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi

Kemal Kurdaş

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkın • Prof. Dr. Mustafa A. Ayşan • Besim Baykal • Doc. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bü-lend Çorapçı • Ahmet Damirel • Zeki Döşlüoğlu • Necdet Durakbaşa • Ay-din Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönenşay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Dr. Halûk Kabaalioğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaoğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Doc. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuş-culu • Doc. Dr. Orhan Morgil • Ziya Nabloğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan • Ertan Öz-gür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doc. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poray • Doc. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tun-cer • Doc. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Gün-gör Uras • Doğan Yalım • Doc Dr. Ahmet Yüksel •

Bazım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA
MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölü-münde, genel ekonomik durum tartışıl-maktadır. Konuşmacılar, Türk ekonomi-sinde 1982'deki gelişmeler üzerinde dur-duktan sonra, 1983 yılına ilişkin bekle-yişlerini açıklamaktadırlar. Devlet İsta-tistik Enstitüsü'nün son milli gelir tah-minlerine göre, ülkemizde GSMH 1982'de % 4,4 oranında artmıştır. Bu, azımsan-mayacak bir büyüme oranıdır. Büyüme-ye önemli katkının tarım sektöründen gelmesi ise dikkati çekmektedir.

«Söyleşi»de güncel bir konu olan «Pet-rol Sorunu» ele alınmaktadır. Petrol fi-yatlarındaki düşme, genelde petrol tü-keten ülkeler için avantaj sağlayacaktır. Türkiye, petrol alımının büyük bölümü-nü anlaşmayla önceden bağlandığı ülke-lerden yaptığandan, fiyatlardaki düşme 1983 yılı için ülkemize ferahlık getirme-yecektir. Türkiye'nin kuru spot piyasadan yapacağı alımlarla sınırlı kalacaktır. An-cak fiyatlardaki düşme dolayısıyla pet-rol üreticisi ülkelerin gelirlerindeki azal-ma, Türkiye'nin özellikle Ortadoğu ül-kelerine yaptığı ihracatı ve müteahhlik hizmetlerini olumsuz yönde etkilemeye-cektir.

Bu sayıda yer alan diğer yazıları da il-ginç bulacağınızı sanıyoruz. «Rantlar ve Politikalar» başlıklı ilk yazıyı okunamızı özellikle tavsiye ederiz.

Saygılarımızla,

AYLİK DERGİ

MART 1983

YIL : 20

SAYI : 3

130 LİRA

İDARE YERİ : Çatalçeşme Sokak, No. 17, Kat 4; Çağaloğlu - İstanbul • TELEFON : 26 34 11
• YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • YILLIK ABONE : 1.560.- TL; Öğrencilere 780.- TL
• İLAN FİYATLARI : Arka kapak 25.000.- TL, Ön kapak içi 17.500.- TL, Arka kapak içi 15.000.- TL, Tam sayfa 12.000.- TL, Yarım sayfa 7.000.- TL, Çeyrek sayfa 4.000.- TL, Renk farkı 5.000.- TL • BASKI : Met/Er Matbaası, Telefon : 28 28 90 • Tarihi : 4 Mart 1983.

İşiniz dış ticaret ise DİŞBANK'A danışınız...

Dış ticaret bankacılığı uzmanlık ister.

Dışbank, dış işlemlerde tam yetkili şubeleriyle, dünyanın en büyük bankalarında eğitim görmüş uzman kadrosuyla, geniş muhabirlik ilişkileriyle ve dış finansman olanaklarıyla, tüm dış ticaret sorunlarınızda danışmanınız, yardımcınızdır.

Dışbank, dış ticaret işlemlerinde uzmandır.

DİŞBANK
Türk Dış Ticaret
Bankası
"çıkış yolu"

RANTLAR VE POLİTİKALAR

KEMAL KURDAŞ

1 - Klasik İktisadın Temel Varsayımları

KLASİK iktisat teorisinin modeli; tam rekabet şartları içinde çalışan; doğa, emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin arzında tam elastikiyet, sınırsızlık; her birinde kendi içinde yatay ve dikey tam mobilite, hareket kabiliyeti; ve üretim faktörleri arasında birbiri ile tam değişebilme; yani birbirinin yerine ikame edebileceği özelliği olan teşebbüs serbestisine ve kâra dayalı bir piyasa ekonomisidir.

Bu ekonominin dış alemle ilişkilerinin de tam bir serbesti içinde olduğu kabul edilen bir diğer varsayımdır. Başlangıçta sistemin altın standardı (gold standard) çerçevesinde çalışacağı ve altın giriş-çıkış noktalarının ödemeler dengesi hareketlerini düzenleyeceği -de ayrıca kabul edilmiştir.

Klasik iktisat; yukardaki varsayımların bütünü ile ve tam olarak varolması halinde ekonomide üretimin, «marjinal gelir = marjinal maliyet» olana kadar büyütüleceğini; her üretim faktörünün üretimden marjinal verimliliği ölçüsünde pay alacağını, dolayısı ile sistemin adil, tam çalışmayı sağlayıcı ve denge içinde olacağını iddia etmiş ve kendi sistemi içinde ispatlamıştır.

Klasik iktisadın modeline esas aldığı varsayımlar bütünüyle ve katıksız kabul edilip herbirinin öngörülen şekilde mevcudiyeti gerçek farzedilirse, klasik iktisat analizinin teorik ve teknik olarak doğru olduğu söylenebilir. Sorun klasik analizin tekniğinde ve çıkardığı sonuçların doğruluğunda değil, modele esas kabul edilen varsayımların öngörülen şekilde gerçekte var olup olmayacağına ve bu varoluşun derecesinde, niteliklerindedir. Klasik iktisadın varsayıdığı esaslar gerçekçi yani piyasa ekonomilerinde öngörülen şekilde bütünüyle mevcut ve özellikle istenen ölçü ve niteliklerde mevcut mudur?

Klasik iktisat teorisinin ortaya çıktığı daha ilk yıllardan itibaren yukarıdaki temel soru sorulmuş ve teoriye esas alınan modele karşı tereddütler ifade edilmeye başlanmıştır. Ricardo temel üretim faktörü olan toprağın arzının sınırlı, verimlerinin birbirinden farklı olduğunu tespit ederek, bu durumdan verimli topraklar sahiplerinin lehine bir fark -RANT- doğacağını belirtmiştir.

Bir süre sonra anlaşılmıştır ki, benzer durumlar diğer üretim faktörleri için de geçerlidir. Mesela, emek homojen değildir. Eğitim ve yetiştirme farklılığından dolayı çeşitli emek ke-

simleri arasında ciddi ikame güçlükleri vardır. İstisnai kabiliyetleri olan bir fizik mühendisi 100 işçiye mi, yoksa 1000 işçiye mi bedeldir? 1000 sa de işçi bu mühendisin görevini yapabilir mi? Meslekler arasında olduğu gibi bölgeler arasındaki emek mobilitesi de çok defa kısıtlıdır. Sermayede de, coğrafi mobilite noksanlığı, bazı hallerde konular arasındaki geçiş zorluğu da sık sık dikkati çeker.

Klasik iktisadın modelinin temelini oluşturan tam rekabet şartlarının da, piyasa ekonomilerinde her hal ve şekilde ve her kesim için geçerli genel bir kural değil, nispeten sınırlı olarak rastlanan bir uygulama olduğu anlaşılmıştır. Piyasa ekonomilerinde rekabet konusundaki genel hal daha çok kısıtlı rekabet (imperfect competition) durumu olarak gözlenmektedir. Çok defa da rekabet pazarında birkaç büyük firmanın hâkimiyetine dayalı oligopol uygulamalarının geçerli olduğu; ya da pazarda fiyatı tek bir firmanın dikte ettiği (tekelci-monopolist) bir durum dikkati çeker.

Üretim faktörleri doğa, emek ve sermayenin; birbirleri yerine tam olarak ikame edilebilmelerinin çeşitli sınırları olduğu da açıktır. Keynes'yen iktisat, klasik iktisadın J.B. Say'ın Mahreçler Kanunu'na dayanarak modelinde ileri sürdüğü, her üretimin bir talep yaratacağı, binaenaleyh modelin full employment ve denge içinde olacağı iddiasının da geçerli olmadığını ispatlamıştır.

Sosyalist düşünce, daha başlangıçtan itibaren modeldeki çeşitli noksanlıklara dikkati çekmiş; özellikle üretim araçlarının mülkiyetinin, tarihi ve diğer çeşitli sebeplerle, fertler ve zümreler arasında dağılışında ciddi eşitsizlikler olduğu ve bunun sis-

temin işleyişinde adaletsizlik ve çarpıklıklar yarattığı gözlemi üzerinde durmuştur.

Kısaca; klasik iktisadın modeline esas aldığı varsayımlarda gerçekte hayli yaygın kısıtlamalar, yetersizlikler, tıkanıklıklar; basit bir ifade ile teorik modelden önemli sapmalar olduğu açıktır. Bir piyasa ekonomisinde herhangi bir aşamada arz-talep analizinde, arz ve talep eğrilerinin gerisinde ve içinde mevcut olan ve teorik modeldeki varsayımlardan farklı fiili durumları kapsayan etkenler olarak da tanımlanabilecek bu sapmalar, teorik modelin supply price — gelir — marjinal verim ilişkilerini bozar ve gelirlerde marjinal verimin dışında ve üstünde birtakım rantlar ortaya çıkarır. Yarattığı bu rantlar, teorideki varsayımlardan gerçekte olan sapmaların şiddetiyle orantılıdır. Sapmaların büyüklüğü oranında rantlar da büyür.

II - Bünyesel Rantlar ve Klasik Sistemin Geçerliliği

Yukardaki kısımda bahsi geçen rantlar teorideki modelin varsayımlarına kıyasla ekonomilerin gerçekte bünyelerinde mevcut olan sapmalardan doğan ve teorideki marjinal gelir = marjinal verim bulgusu referans noktası olarak alınarak hesaplanan rantlardır.

Bu rantlar teoriye kıyasla ekonomilerin bünyelerinden doğduklarından, bundan sonraki izahımızda bu tip rantları «Bünyesel Rantlar» adıyla tanımlayacağız.

Konuyu biraz daha açıklığa kavuşturalım: Mesela, teorik model ekonomide tam rekabet şartlarının mevcut olduğunu kabul etmektedir. Oysa ekonomide fiiliyatta bazı konularda, alanlarda hatta kesimlerde tam

rekabet şartları cari değildir. Bu durumda teorik modele göre belirlenecek gelirlere kıyasla gerçekte birtakım farklar ve rantlar doğar. Aynı şekilde ekonomide teorinin tam faktör mobilitesi varsayımına karşılık üretim faktörlerinde daha az ya da hiç mobilite olmamasından doğan rantlar oluşur. Faktörler arası ikame yetersizlikleri de rantlara olanak açar...

Görüldüğü gibi bütün bunlar teorik modelin mükemmeliyetçi anlayışı ve varsayımlarına karşı bünyedeki farklılıklardan doğan rantlardır. Teorinin idealinden birtakım ayrılmaları yansıtır. Ama bu rantlar gerçektir ve ekonomik bünyelerin birer parçasıdır.

Bir ekonomide bünyesel rantların mevcut oluşu ne klasik iktisadın teorik analizinin ne de piyasa ekonomisi sisteminin işlerliliğinin geçerliliğini ortadan kaldırır. Bünyesel rantlar sadece teorik analiz ve piyasa sistemi idealinden uzaklaşmaları belirler. Ama bu rantlara rağmen sistem yine piyasa - fiyat, arz, talep sistemidir. Bu rantlara sebep olan sapmalar, o ekonomi için o aşamada, arz-talep eğrilerinin içine giren, onları geriden bir manada şekillendiren veriler olur. Arz - talep mekanizması bu verilerle birlikte işler; fiyat, gelirleri belirler. Ekonomi bu verilerle birlikte piyasa sistemi içinde çalışır ve piyasa mekanizmaları veriler bünyesinde olarak gene en optimal biçimde hizmet görür.

Bünyesel rantlar bir piyasa ekonomisi için ekonomik politikanın bir manada temel hedeflerini tanımlamaktır. Denilebilir ki, bir piyasa ekonomisi için ekonomik politikanın temel hedefi, bünyesel rantlara sebep olan sapmaları mümkün olursa orta-

dan kaldırmak; hiç olmazsa azaltmak olmalıdır.

Ekonomide tam rekabete mani oligopolist ya da tekelci uygulamaları vardır? Ekonomik politika onların gelişmesini önlemeye; tam rekabet şartlarını yeniden tesis etmeye çalışmalıdır. Ekonomik politika eğitimde, sosyal politikasında ve her türlü politikasında üretim faktörlerinde yatay-dikey ve faktörler arası mobiliteyi artıracak tedbirleri öncelikle kavramalıdır...

Normal olarak az gelişmiş bir piyasa ekonomisinde sanayileşme, eğitim, ulaşım imkânlarının artması; sermaye piyasası, para piyasası gibi mekanizmaların gelişmesine paralel olarak bünyesel rantların azalması; ekonomide sektörler, kesimler ve konular arasındaki gelir farklarının giderek daralması ya da kaybolması; kısaca ekonominin fiiliyatta da klasik modele biraz daha yaklaşarak çalışması beklenir. Gelişmiş ülkelerde şehir kesimi ile kırsal kesim arasındaki gelir farklılığının az gelişmiş ülkelere kıyasla çok daha az oluşu, genel bir deyimle bütün ekonomi düzeyinde marjinal verimliliğin ve gelirlerin eşitliğe doğru kayışı, bu doğal gelişmenin bir örneğidir (!). Ekonomi geliştikçe rekabet şartları artar, müesseseler kurulur, üretim faktörleri mobilitesi artar ve dolayısıyla bünyesel rantlar giderek azalır.

Fakat bir piyasa ekonomisinde gelişmişlik düzeyi ne kadar ilerlemiş olursa olsun, ekonomideki bünyesel rantların kaynağı olan sapmaları bütünüyle ortadan kaldırmak ümit

(!) Bkz.: Zeyyat Hatiboğlu; «Türkiye'de Rantlar ve Ekonomik Gelişme», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Aralık 1982.

edilmemelidir. Teorik modeldeki tam serbest rekabet, tam faktör mobilitesi gibi varsayımlar perfeksyonist-mükemmeliyetçi bir arayışı temsil eder. Gerçek; belki hiçbir memlekette ve hiçbir zaman bu teorik modele tam uygun düşmemiştir. Ayrıca, sanayileşme ve ekonomik olgunlaşma ile birlikte piyasa ekonomilerinde oligopolist hatta tekelci temayüllerin ileri çıktığına dair yaygın bir görüş de vardır. Kısaca, en ileri olgunlaşmış piyasa ekonomilerinde bile sistem teorik modele kıyasla birtakım eksiklikler, kısıtlılıklar içinde çalışır. Bu teoride öngörülme-yen sapmalar, kısıtlılıklar azaltılabilse de bünyesel rantlar gene mevcuttur ve bu rantlar üretim faktörlerinin üretimden marjinal verimlilikleri oranında gelir ya da pay almalarını, gelirler arasındaki farkların bütünüyle kaybolmasını; ekonomide gelirlerin marjinal verimliliğe göre eşitlenmesini önler. Üretim araçları ve sermayenin sınırlı elerde toplanması, gelirler arasında bünyesel rantlardan doğan farkları kişi ve gruplar düzeyinde daha da büyütür, artırır ve belirginleştirir.

III - Yapay Rantlar

Bir piyasa ekonomisinde teorik modelden ekonominin bünyesindeki sapmalardan doğan rantlar yanında, ekonomiye dışardan yapılan müdahalelerden ileri gelen rantlar da mevcut olabilir. Bu müdahaleleri mutaden belediyeler, iller, devlet gibi kamu idareleri ve onların kuruluşları yapar. Örnek olarak: Kamu idareleri ekonomide serbest teşebbüs hakkını kısıtlayabilirler; piyasa mekanizmalarına müdahale edebilirler. Ekonomide fiyatları, faizi, döviz kurunu, ücretleri kendileri belirlemek isteyebilirler. Genel olarak ekonominin, kamu idaresi-

nin çıkaracağı kanun, kararname ya da tebliğlerde belirtilecek esaslara uyarak çalışmasını talep edebilirler. Bu kabul her müdahale, ekonomiyi klasik iktisadın teorik modelindeki varsayımlardan, zaten bünyede doğal olarak mevcut sapmaların dışında yapay olarak, daha da uzaklaştırır ve ekonomide bünyesel rantlar dışında bizim bundan sonraki izahatımızda «Yapay Rantlar» adıyla tanımlayacağımız birtakım yeni rantlar yaratır. Gerçekten; ekonomiye dışardan her idari müdahaleden bir rant doğar. Yapay rantlar idari müdahalenin derecesi, uygulamadaki başarıları ve süreleri ile orantılı olarak büyür ve yaygınlaşır. Birkaç örnek verelim :

Tam serbest bir piyasa ekonomisinde döviz arz ve talebine göre serbestçe belirlenen ve ekonominin dış ödemelerinde cari işlemler hesabını dengeye getirecek olan döviz kuru; mesela 10 yerli para = 1 yabancı para iken, devlet döviz kurunu 5 yerli

para = 1 yabancı para olarak tespit etmişse ve bu kararını desteklemek için ekonomide birtakım kambiyo kontrol ve kısıtlamaları getirmişse; ekonomiye yapılan bu idari müdahaleden ithalatçı ve döviz tüketen sektörler lehine yapay rantlar doğar. Çünkü izlenen politika dövizini onu kazandıran gerçek piyasa değerinin altında satın almak ve o döviz tüketene gerçek fiyatının altında satmak demektir. İktisat dilinde «Fazla Değerlenmiş Kambiyo Kuru Politikası» olarak tanımladığımız böyle bir politika uzun süre devam ettirilirse, ekonomide ithalatçı kesimi ve ithale dayalı sanayileşmeyi teşvik eder; ihracatçı kesimi ve tarımı kısıtlaştırır; devamlı dış ödeme açıklarıyla döviz rezervlerini tükettikten başka, ekonomiyi dış borçlara batmış hale getirir. Ve daha pek çok sakınca yaratır (2).

Bir piyasa ekonomisinde mevduat ve kredi faizlerinin enflasyon oranının üstünde bir düzeyde belirmesi; yani faizin tasarruf sahibine reel bir gelir, kredi alana da reel bir yük getirmesi normaldir. Böyle bir ekonomide devlet faiz sistemine müdahale ederek faiz oranlarını enflasyon oranının altında tespit etmişse; bunun bankalar, bankalardan kredi alan tahvilli kişiler lehine haksız bir yapay rant doğuracağı; tasarruf sahiplerini ise bir manada haksız şekilde vergileyip cezalandıracağı hemen görülecektir. Gene böyle bir müdahalenin tasarrufları ürküteceği; tasarrufları

gayrimenkule, altına, döviz ve mal spekülasyonuna iteceği; işletmeleri krediye dayalı yatırım ve yönetime teşvik edeceği ve ekonomide daha başka çarpıklıklara sebep olacağını tahmin zor olmayacaktır.

Aynı şekilde, arz ve talebin ekonomik yönetimi dışında fiyatlara idari müdahale, karaborsa ve dolayısıyla aşırı haksız kazançlar (yapay rantlar) yaratır. Derecesine göre ekonomiyi çığırından çıkarır.

Bünyesel rantlar sistemin bünyesindedir. Bünyenin teorik modele göre eksikliğini yansıtır; fakat onun geçerliliğini kaldırmaz. Bir manada bünyesel rantların rant olarak tanımlanmaları bile, belki bir haksızlık olarak kabul edilebilir. Mükemmeliyetçi, teorik bir modelin varsayımlarından birer uzaklaşma olduklarından bize dışa rant olarak gözükmedirler.

Yapay rantların kaynağı ise piyasa sisteminin bünyesi dışındadır. Sisteme yapılan dış idari müdahalelerden kaynaklanmaktadır. Yapaydır ve sisteme yabancıdır. Bu manada bünyesel rantlarla kıyaslanamayacak ölçülerde gayri adil, hak edilmemiş kazançlar niteliğinde olurlar. Yapay rantlar kendilerini doğuran müdahalelerin şiddeti ve süresine göre ekonomide bünyesel rantlarla kıyaslanamayacak adaletsizlikler, haksız kazançlar yanında ekonomide çeşitli çarpılmaların sebep ve kaynağı da olabilirler; hatta piyasa sistemini bütünü ile işlemez hale getirebilirler.

O halde bir piyasa ekonomisinde, ekonomik politikanın, her düşüncenin ilerisinde, en büyük önceliği vermesi gereken husus; ekonomide yapay rantların doğmasına mani olmak; böyle rantlar doğmuşsa onların bir an evvel ortadan kaldırılması için gerekli tedbirleri hızla almak olmalı-

(2) Bkz.: Kemal Kurdaş; «Kambiyo Kuru Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi», «Dış Ticaret ve Ekonomik Gelişme» içinde, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti yayını, İstanbul 1969; aynı yazı «Ekonomik Politikada Bilim ve Sağduyu» adlı kitapta da yayınlanmıştır, İstanbul 1979.

dır. Böyle bir ekonomik politika, bir cümle ile; ekonomide piyasa mekanizmalarının mantıkları içinde işlemlerine imkân vermek ve ekonomiyi, özellikle mekanizmalara gereksiz idari müdahalelerden kaçınmak; olarak tanımlanabilir.

Ekonomide bir defa piyasa mekanizmaları sağlıklı biçimde çalışır hale getirilip yapay rantlar ortadan kaldırıldıktan sonra, ikinci aşamada sıra ekonomideki bünyesel rantların azaltılması için gerekli çalışmalara (tam rekabet şartlarının sağlanması, işçi eğitimi, sermaye ve para piyasaları borsalarının tesisi ... gibi) gelecektir. Daha sonraki aşamada ise, iktidarlar, siyasi tercihlerine göre, toplumda servetlerin dağılışındaki aşırı dengesizliklerin giderilmesi tedbirlerine (vergi, bütçe, kredi, eğitim, konut... gibi) yönelebilirler.

IV - Türkiye Ekonomisi ve Yapay Rantlar

Türkiye ekonomisinin yakın tarihi, bir ekonomide yapay rantların oluşmasının ve ekonomide yaptığı tahribatın tipik örnekleri ile doludur. Türkiye ekonomisi öteden beri, fakat özellikle 1950'den sonraki dönemlerde, hep idari müdahale ve kararlarla yönetilen bir ekonomi olmuştur. Türkiye ekonomisi teorik olarak bir piyasa ekonomisidir. Fakat fiiliyatta çok geniş ölçüde merkezi idarenin eli ve kararlarıyla yönetilen bir ekonomi durumunda çalışmıştır. Bu yüzden de ekonomik bünye haksız yapay rantlara, istenmeyecek pek çok çarpıklığa, sıkıntıya boğulmuştur. Birkaç konuyu ele alarak söylediklerimizi somutlaştıralım.

Bilindiği gibi Türkiye'de mevduat ve kredi faizlerini uzun süre hep devlet belirlemiştir. Döviz kurunu tespit

devletin inhisarında kalmıştır. Fiyatlara zaman zaman hapislere kadar giden müdahaleler olagelmıştır. Ekonominin her noktasına, her kararına, sonu gelmez idari müdahaleler yapılmıştır. Basit bir deyimle ekonomiyi piyasa sistemi değil, Ankara bürokrasisi ve politikacısı yönetmiştir.

Sonuç hasta bir finans kesimi, kısır bir dış ticaret sektörü, çarpık bir sanayileşme, diğer her alanda ekonomiyi rayından çıkarıcı çarpılmalar, haksız kazançlar (yapay rantlar) ve ekonomik kalkınma yarışında dünya ülkeleri arasında kaybedilen yer ve yıllardır (2).

Türkiye ekonomisi ekonomiyi yapılan bin bir idari müdahale ve yanlış ekonomik politikalarından kaynaklanan yapay rantlarla o derece bozulmuştur ki, bu bakımdan yerinin dünyanın en kötü örnekleri arasında, hatta onların en öünde olduğunu söylemek, fazla bir abartma olmayacaktır. Türkiye ekonomisindeki gelir ve servet dağılışındaki aşırı farkların, haksızlıkların, ekonomik bünyedeki çarpıklıkların kaynağı piyasa ekonomisi değil, bilakis Türkiye'de piyasa ekonomisini çalışmamaz hale getiren ekonomiyi yapılan idari müdahalelerdir. Türkiye saf bir piyasa ekonomisi olsaydı ve öyle işleseydi, ekonomide gelir ve servet dağılışı ve sağlıklı işleyiş açısından gene de birtakım sıkıntıların olması doğaldı. Fakat ekonomiye yapılan idari-keyfi müdahaleler bu sıkıntıları çığırından çıkararak tahammül edilmez boyutlara ulaştırmıştır.

Bu vakia Türkiye ile başka memleketleri mukayese ederken göze çarpan bazı anormallikleri de izaha yardımcı olabilir. Mesela, elde mevcut istatistiklere göre, gelişmiş batılı piyasa ekonomilerinde şehir kesi-

minin ortalama gelirinin kırsal kesimin ortalama gelirine oranı 1.2 - 1.5'dir. Yani beklenebileceği gibi piyasa ekonomilerinin olgunlaşmasıyla paralel olarak gelişmiş ekonomilerde bünyesel rantlar asgariye düşmüş ve iki kesim arasındaki gelir farkı asgari bir düzeye inmiştir. Türkiye gibi orta gelirli ülkelerde aynı oran genellikle 2.0 - 2.5 dolayındadır. Türkiye'de ise şehir kesiminin ortalama gelirinin kırsal kesimin gelirine oranı 4 katsayısının üstünde bulunmuştur. Bu durum bazı düşünürlerimizi Türkiye ekonomisinde özel rantlar arama ve düşünme temayülüne itmiştir⁽³⁾. Oysa Türkiye ekonomisinde genel olarak gelirler arasında gözlenen aşırı farklılıklar, haksız büyük kazançlar (yapay rantlar); özel olarak da köyle şehir arasındaki ortalama gelir farkları uzun süre ekonomiye hâkim olan ve olmaya devam eden idari müdahalelerin; yanlış ekonomik politika kararlarının yarattığı haksız yapay rantlarla kolayca izah edilebilir. Bu yapay rantlar genel olarak hep köylünün aleyhine, şehir kesimi lehine işlemiştir. 1969 yılında yayınladığım bir incelemede, uzun süre izlenen ve ekonomiye bilim dışı haksız bir idari müdahaleyi temsil eden fazla değerlendirilmiş bir kambiyo kuru politikasının Türkiye'de tarım kesimini nasıl kısırlaştırıp geriletmiş olduğunu ayrıntıları ile belirtmiştim⁽⁴⁾. Aynı politika şehirlerde bir ithalatçı ve dışa dayalı sanayi kesiminin, haksız kazançlarla büyümesine sebep olmuştur. Suni faiz ve kredi politikaları, karaborsa yaratan fi-

fiyatlara idari müdahaleler, çeşitli teşvik tedbirleri de hep şehir kesimi lehine çalışmıştır. Ulaşım, eğitim ve ücret politikaları da şehir kesiminin kefesine lehte eklenmiştir.

Sonuçta şehir kesimi gelirinin bünyesel rantlara ilaveten bu aşırı yapay rantlarla köylü kesimi gelirinin dört katı bir düzeye çıkmış olmasına hayret etmemek gerekir⁽⁵⁾.

V - Politikadaki Fikir Kargaşası

Bir piyasa ekonomisinde gelir dağılımında, dolayısıyla servet dağılımındaki haksız ve aşırı farklar yapay rantlardan kaynaklandığına ve yapay rantlar da faiz, döviz kuru, fiyat gibi temel piyasa mekanizmalarına ve genellikle ekonominin işleyişine yapılan idari müdahalelerden doğduğuna göre; servet, gelir ve fırsatların hakça dağılımını ideal kabul etmiş bir felsefe olarak sosyalist düşüncenin piyasa mekanizmasına bu kabil idari müdahaleleri prensip olarak daha başından bütünü ile ve kesinlikle red etmesi gerekirdi. Sosyalist düşüncenin piyasa ekonomilerinin normal işleyişinde mevcut olan bünyesel rantlara, dolayısıyla bunların kaynağı olan ideal piyasa sisteminden vaki sapmalara da karşı çıkması ve piyasa sisteminin kendi mantığı içinde katışık-sız bir şekilde işletilmesine taraftar olması beklenirdi. Böyle bir tutum

⁽³⁾ Benzer gelişmeler son yıllarda Nijerya, Gana gibi memleketlerde de ortaya çıkmıştır. Düşük tarım fiyatları, fazla değerlendirilmiş bir kambiyo kuru politikası bu memleketleri ithalata ve dış borca boğmuş - Nijerya petrol ülkesi olduğu halde -, tarımı kısırlaştırmış; kırsal kesim halkını şehirlere akıma zorlamış; iki kesim arasında endişe verici bir uçurum yaratmıştır. Bkz.: The Economist, 5-11 Feb. 1983, The price of incompetence.

⁽³⁾ Bkz. : Zeyyat Hatiboğlu; a.g.yazı ve «Türkiye Şimdi Nereye Gidiyor?», İstanbul 1982; «Rents, Development and Economic Analysis», İstanbul 1983.

⁽⁴⁾ Bkz. : Dipnot 2.

sosyalist felsefenin idealine, temel hedefine uygun olurdu.

Piyasa mekanizmaları en ideal şekilde işletilip gelir dağılımındaki farklar asgari düzeye çekildikten, aşırı haksızlıklar ilk etapta ortadan kaldırıldıktan ve yenilerinin gelişmesi önlendikten sonra, sistemde gene mevcut olacak rantlara da (bünyesel rantlardan bakiye kalanlar ve servet dağılımındaki tarihi eşitsizliklerden doğan gelir farkları) ekonomik politikasının vergi, bütçe, veraset sistemi, ücret (vb.) gibi aletleri ile çare aramak sosyalist bir davranışın normal bir uzantısı olabilirdi.

Oysa; son yıllara gelinceye kadar hemen bütün dünyada sosyalist düşünce ve sosyalist partiler, genel gidişlerinde piyasa sistemini hep karşılarına hasım olarak almışlardır. Bu davranışın temelinde, 19. Yüzyıl'da klasik iktisadın aşırı perfeksyonist aşırı mükemmeliyetçi - ve gerçekte tam mevcut olmayan bir modelle ortaya çıkıp sistemin adil, hızlı kalkındırıcı, tam çalışmayı sağlayıcı ve devamlı denge içinde olacağı şeklinde ileri sürdüğü teze karşı gösterilen reaksiyon yatmaktadır. Bu reaksiyonda klasik iktisadın varsayımları ile piyasa sisteminin teknik mekanizmaları birbirine karıştırılmış ve hepsine karşı negatif bir psikoz girilmiştir. Yakın zamanlara kadar devam eden bu psikoz içinde de iktidara gelen hemen bütün sosyalist partiler (İsvetç ve Batı Almanya örnekleri belki hariç tutulabilir) piyasa mekanizmalarına karşı tedbirler almışlardır. Bunlardan Rusya gibi aşırı uçta olanlar piyasa sistemini bütünü ile ortadan kaldırıp yerine merkezi planlama düzenini ikame etmeyi denemişlerdir. Sonuç; piyasa sisteminin işleyişine karşı gelişin ağırlığı ölçüsünde ekonomi-

lerde durgunluğun, çarpıklıkların, darboğaz ve karaborsaların ortaya çıkması; kısaca başarısızlık olmuştur. Neden sonra anlaşılmıştır ki, piyasa sistemi başka, sosyalizmin idealleri başkadır. Sosyalizmin ideallerini gerçekleştirebilmek için piyasa sistemini işletmemek ya da yıkmak, gelişen bir ekonomi içinde o ideallere yaklaşabilmeyi değil bilakis tersi gibi dişi doğurur. Şimdi batı sosyalizmi, piyasa sistemi ile sosyalizmin ideallerini birbirinden ayırmakta; bunları birbirinin karşısına koymamakta (*) ; teşebbüslerin mülkiyeti konusunda dahi eski katı tutumunu giderek terk etmektedir. Piyasa sistemi içinde özel teşebbüsün dinamizminden yararlanılan bir ortamda sosyalizmin eşitçi ideallerine çok daha hızlı ve sağlıklı bir şekilde, özgürlüklerden de fedakârlık etmeden erişebilmenin mümkün olacağına dair inançlar kuvvetlenmektedir.

Batı'da, sosyalist düşüncedeki bu gelişmeye karşılık, Türkiye'de sosyalist anlayışın hâlâ 19. Yüzyıl'ın sloganları ve piyasa ekonomisine reaksiyon psikozu içinde olduğu gözlenmektedir. Ekonomik politikada ne zaman piyasa ekonomisinin mekanizmalarına sağlıklı bir işleyiş kazandırılmak tezi ortaya atılsa, sol düşünce buna karşı çıkmaktadır. Âdeta sosyalizm piyasa mekanizmalarına karşı gelmek olarak tanıtılmaktadır. Hatta Türkiye'de geri kalmış bir bürokrasinin bilim dışı dar bir anlayışla ortaya çıkardığı birtakım mantıksız ekonomiye müdahale düzenlemelerini dahi (Dış Ticaret Rejimi, Türk para-

(*) Komünist âlem bile piyasa mekanizmaları ile denemeler yapmaktadır. Yugoslavya ve Macaristan denemeleri gibi...

sını koruma mevzuatı, banka ve kredi politikaları... gibi) sosyalizmişi gibi gösterme gayretleri vardır.

Aynı anlayış devletçilik, karma ekonomi gibi konularda da tekrarlanmakta; Türkiye'de devletçilik ve karma ekonomi modeli sık sık piyasa sisteminin karşıtı bir düzenleme, bir sistemmiş gibi takdim edilmektedir. Oysa piyasa sistemi dışında bir devletçilik (saf kamu hizmeti gören kesim hariç) ya da karma ekonomi hem düşünülemez; hem bunlar bir sistem oluşturamaz (?). Türkiye'de devletçiliğin kurucusu Atatürk de gayet haklı olarak devletçiliği, kalkınmada devlet önceliğini öngören fakat piyasa sistemi içinde çalışan bir hareket olarak tanımlamıştır. Karma ekonomi de her şeyden evvel bir piyasa sistemidir. Ekonominin karmalığı işletmelerin mülkiyetinin kamu ya da kişi elinde olup olmamasından gelir. Ya da öyle gelmelidir. Ekonomide, özel kesimin piyasa ekonomisi, kamu teşebbüslerinin piyasa ekonomisinin dışında idari takdirlere dayanan bir düzen ya da düzensizlik içinde çalışması mantıklı bir kabul olamaz. Böyle bir tutum, iki ayrı cinsten meyveyi bir heapta toplamaya benzer.

Kısaca; Türkiye'de sol düşünce çevrelerinde sosyalizm-piyasa sistemi ilişkileri konusunda hâlâ devam eden bir fikri kargaşa vardır.

Buna benzer bir fikri karışıklık, Türkiye'de siyasi yelpazenin ve düşünce âleminin orta ve sağ kesimlerinde de gözlenmektedir. Türkiye'yi bir yapay rantlar, haksız kazançlar ülkesine dönüştüren, ekonomik politikada yapılan açık hatalar ve ekonomiye idari müdahalelerin; geçen

30-35 yıllık sürede iktidara gelen orta ve sağ partilerin dönemlerinde de devam etmesi, bahis konusu hata ve müdahalelerin zaman zaman daha da artması bu gözlemin açık kanıtıdır.

Orta ve sağ kesim partilerinin piyasa mekanizmalarını işlemez hale getirip ekonomiyi yapay rantlara boğan fikir ve uygulamalara müssama-hakâr, hatta zaman zaman taraftar görünmeleri, doğaldır ki sol kanatta olduğu gibi doktriner ya da tarihi bir saplantı ile izah edilemez. Bu partilerin bilakis piyasa sistemine ve mantığına açık taraftar olmaları beklenir. Bahis konusu partilerin fiiliyattaki çelişkili tutumları başka sebeplerle izah edilmek zorundadır. Kanımızca bu sebepler başlıca; ekonomik konulardaki genel bilgisizlik, kısa görüşlü politik oportünizm ve ilk iki sebepten çok daha ileri ölçülerde, ekonomideki yanlış politikalar dolayısıyla haksız yapay rantlardan faydalanan çevrelerin politik sistem ve Türkiye'deki ekonomik düşünce üzerinde kurmaya muvaffak oldukları baskı ya da bu konudaki başarıları olarak tanımlanabilir. Gerçekten; geçmişte, Türkiye'de aşırı haksız yapay rantlardan faydalanan çevreler, enflasyonist bir ortamda aşırı fazla değerlendirilmiş sabit döviz kuru, sabit ve negatif faiz sistemi, ithal kısıtlamaları ve ithal yasakları (vb.) gibi ekonomiyi temelinden sarsacak politikaları başarı ile savunmuşlar; hatta zaman zaman bu fikirlere karşı piyasa sistemi içinde gerçekçi döviz kuru, gerçekçi faiz gibi alternatifleri ileri sürenleri vatan ihaneti ile itham edebilecek kadar ileri gitmişlerdir. Türkiye bugün de bu kısaçaktan tam kurtulabilmiş değildir.

Kısaca; Türkiye'de ekonomik politika alanında, hem sağda hem solda ciddi bir fikir kargaşası ve buna

(?) Bkz.: Kemal Kurdaş; «Ekonomik Politikada Bilim ve Sağduyu» içinde «Giriş», İstanbul 1979.

paralel olarak da ekonominin bütünü için ciddi sakıncalar taşıyan uygulamalar vardır.

Türk toplumu, düşünce hayatındaki bu kargaşadan ve onun zararlarından ancak bir temel gerçeği açıklıkla, kesinlikle anlayıp kabul etmekle kurtulabilir. Bu gerçek de; Tür-

kiye'nin bir piyasa ekonomisi olduğu, böyle bir ekonomide her şeyden önce piyasa mekanizmalarına sağlıklı bir işleyiş kazandırmak gerekeceği; politik ve sosyal tercihlerin, ve partiler yelpazesinin açılışının ancak bu aşama ve zorunluluk sağlandıktan sonra bahis konusu olabileceğidir.

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve iş çevrelerinin beklediği yapıt.

Fiyatı : 500.— TL

İsteme Adresi :

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon : 26 34 11

Not : Ödemeli postalama yapılmaz. PTT ile gönderilmesini isteyenlerin, kitap bedeline 65.— TL tutan pul parasını ilave ederek, önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

Kitapçılar için Genel Dağıtım :

GE - DA

BORUSAN 25. Başarı Yılında
uluslararası bir marka
olmanın onurunu yaşıyor.

BORUDA GÜVENİN MARKASI "BORUSAN" DIR.

BORUSAN, yaşamın ve endüstrinin
ayrılmaz parçasıdır.

Gaz, elektrik, su, ısı tesisatlarında,
konstrüksiyon, doğrama, çatı,
cephelerde, otomotiv, bisiklet,
motosiklet yapımında, mobilyada,
ev araçlarında, çelik doğramada,
kimya, ilaç, gıda, kağıt, süt,
meşrubat ve diğer endüstrilerde
taşıyıcı ve iletici
olarak BORUSAN
"temel ürün" dir.

BORUSAN; su ve gaz boruları,
sanayi boruları,

kondansör boruları, profil boruları,
paslanmaz çelik boruları,
yassı çelik ürünler,
düz ve oluklu galvanize saçlar,
metal kaplı bantlar
dahil olmak üzere
366 çeşit ürünü ile
hizmet vermektedir.

 BORUSAN

Meclis Mebusan Caddesi BORUSAN Binası NO 523-533 Salıpazarı - İstanbul
P.K. : 127 Karaköy Tel. 44 87 50 (9 hat) Satış Tel. 45 10 90
Telex: 24190 brs. tr./24586 brsn. tr.

Ürünleriyle
büyüyen isim

Turyağ

Turyağ

1916'dan beri sizinle

Günü gelince!

Tasarrufun amacı;
zamanlı/zamansız giderleri
zorlanmadan karşılamaktır.

Tasarrufun amacı;
elinin altında bir kaynak
bulundurmak... günü gelince
yararlanmaktır.

593 şubesiyle
Yapı Kredi, tasarrufları

gününde verimlendiren
zengin bir kaynak,
güvenilir bir dayanaktır.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

ekonomik göstergeler

	1980	1981	1982		
			Ekim	Kasım	Aralık
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1161.4	1101.2	1092.4	1260.2	921.9
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	278.6	386.4	515.5	514.4	542.7
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	655.2	920.3	866.9	805.5	910.5
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	188.7	261.9	240.9	238.3	266.2
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	813.8	1648.1	1993.3	2094.7	
Ticari	287.0	469.8	422.6	441.7	
Tasarruf	383.1	901.2	1328.1	1374.8	
Vadesiz Tasarruf	196.5	223.5	235.8	233.8	
Vadeli Tasarruf	186.6	677.6	1092.3	1141.0	
Resmi	84.1	157.4	152.4	187.4	
Bankalar	56.9	111.8	84.2	84.3	
Diğer Mevduat	2.7	8.0	6.1	6.5	
Toplam Krediler	804.0	1391.9	1719.7	1649.2	
Tarım	194.8	340.2	338.8	256.4	
Kalkınma Bankaları	42.6	63.5	88.2	91.1	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	37.2	63.3	85.7	87.1	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	15.2	19.7	29.6	30.3	
Denizcilik	3.8	15.4	24.3	25.7	
Ticari, Sınai, Sair	503.1	880.4	1144.5	1150.0	
İller Bankası	7.2	9.5	8.6	8.6	
PARA ARZI (milyar TL.)	678.1	872.8	1144.0	1178.4	1340.6
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	3071.4	3858.8	4510.9	4593.9	4816.5
Gıda Maddeleri ve Yemler	2768.3	3395.9	3769.7	3889.5	4030.6
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	3576.6	4630.4	5746.2	5768.1	6126.3
İstanbul Geçinme İndeksi	3339.5	4294.5	5366.5	5433.3	5567.3
Ankara Geçinme İndeksi	2799.3	3523.2	4419.3	4461.5	4557.0
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	7909.4	8933.4	6921.2	7677.1	8550.0
Dışsatım	2910.1	4702.9	4377.2	4981.9	5686.0
İşçi Dövizleri	2071.0	2489.6	1848.8	1991.9	

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir. Ancak T.C. Merkez Bankası'na ilişkin bilgiler, Eylül 1982 sonu itibarıyla değil, 1 Ekim 1982 tarihi itibarıyla'dır.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT
- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Şarik TARA

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

1982'DE TÜRKİYE EKONOMİSİ. 1983'E BAKIŞ.

AKGÜÇ — Toplantıda 1982 yılında Türk ekonomisindeki gelişmeleri tartıştıktan sonra, 1983 yılına ilişkin beklentiler konusundaki görüşlerinizi rica edeceğim. Görüşlerinizi almadan önce, dilerseniz size 1982'de Türk ekonomisindeki gelişmelere ilişkin başlıca ekonomik göstergeler hakkında bilgi sunayım.

1982 yılında ekonomideki gelişmeler

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin yapmış olduğu son milli gelir tahminlerine göre Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) Türkiye'de 1982 yılında % 4,4 oranında artmıştır. Büyümeye önemli katkı tarım sektöründen gelmiştir. Tarım sektöründeki büyüme hızı % 6,5; sanayi sektöründeki büyüme hızı ise % 5,2 olarak

tahmin edilmektedir. Bir önceki yılda DİE'nin tahminlerine göre % 4,3 oranında bir büyüme olmuştu, Türk ekonomisinde. Ancak 1981'de büyümenin sanayi sektöründen kaynaklanmasına karşın, 1982'de tarım sektöründeki gelişmeler GSMH'da bu düzeyde bir artışa yol açmıştır. Gerçekten 1981 yılında sanayi sektöründe büyüme % 9, tarımda binde 4 olarak hesaplanmıştı. Türkiye'nin kaynak kullanım dengesine baktığımız zaman, yine DPT'nin yapmış olduğu bir araştırmaya göre, 1982'de Türkiye'de reel olarak sabit sermaye yatırımları % 3, tüketim harcamaları da % 3,1 oranlarında bir artış göstermiştir. Sabit sermaye yatırımlarında % 3 oranında bir artışa karşılık, sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranında ufak da olsa bir düşüş gözlenmiş, bu oran % 19,1'den % 18,9'a gerilemiştir.

1982'de fiyatlara ilişkin gelişmeler de şöyle: 1982 yılında Toptan Eşya Fiyatları ortalama olarak % 25,2 oranında artmıştır. Bir önceki yıl bu oran % 36,8 idi. Alt gruplar itibariyle fiyat gelişmelerine bakıldığında, ortalama fiyat artışının sanayi hammaddeleri ve yarı mamullerinde çok daha hızlı olduğunu görüyoruz. Bu alt grupta ortalama fiyat artışı % 30,3, buna karşılık gıda maddelerindeki artış % 21,2'dir. 1981'de ise tamamen buna ters bir gelişme görülmüştü: ortalama olarak gıda maddeleri fiyat artışının % 41,6 oranında olmasına karşılık, sanayi hammaddelerindeki fiyat artış oranı % 31,2 idi. 1982'de iç ticaret hadlerinde tarım aleyhine sanayi lehine olmak üzere bir gelişme gözlenmektedir. Geçinme endekslerine baktığımız zaman, tüketici fiyatlarında artış toptan fiyatlardaki artıştan biraz daha hızlı. Ankara Geçinme Endeksi'nde artış ortalama % 28,4; İstanbul'da ise % 32,7'dir. Geçinme endeksleri, toptan eşya fiyat endekslerine kıyasla daha hızlı bir tempoda artış göstermektedir.

Para - kredi alanında şu gelişmeleri görüyoruz: 1982'de dolaşıma çıkartılan banknot miktarı % 40,5 oranında bir artış göstermiştir. Bir önceki yıl banknot hacmindeki artış % 37 dolaylarında idi. M, olarak nitelendirilen dar anlamdaki para arzındaki gelişmelere göz atarsak, para arzındaki artış da 1981'den daha hızlı bir tempodadır. Artış hızı % 40 dolayındadır. Halbuki para arzındaki artış bir önceki yıl % 35 dolaylarında idi. Banka kredileri ve mevduattaki gelişmelere gelince... Henüz bu konudaki rakamlar kesinleşmiş değildir. Ancak beliren genel eğilime göre, gerek mevduatta gerekse kredilerdeki gelişme hızı, bir önceki yıla kıyasla çok daha yavaş olmuştur. Artış hızı yavaşlamıştır. 1981'de % 100 dolayında bir mevduat artışı olmasına karşılık, 1982 yılında artış hızı % 60 dolaylarına düşmüştür. Kredi geniş-

lemesindeki artış rakamı ise çok daha düşüktür; % 20 dolaylarındadır. Ancak bu rakamların geçici olduğu kanısındayım. Gerçekte kesin rakamlar ortaya çıktığı zaman kredi artışlarının da % 50'ye yakın bir düzeye yükselseceğini tahmin ediyorum.

TARA — Milli gelire nazaran oranı ne oluyor? Reel değerlerle mevduat artışı var mı?

AKGÜÇ — % 25'lik bir enflasyon hesabına göre oldukça yüksek reel bir mevduat artışı var. Mevduatın GSMH'ya oranı ise % 29'a yakın; önceki yıllara kıyasla yüksek. Dış ödemelerdeki gelişmeler de şöyle bir görüntü veriyor: Dışsatımdaki artışın % 20 dolaylarında olduğunu görüyoruz, bir önceki yıla kıyasla. Dışsatımımız % 20 oranında artarak, geçici rakamlara göre, cari dolar değerleriyle 5 milyar 686 milyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Yine cari dolar değerleriyle dışalım bir önceki yıla kıyasla % 4,5 oranında bir gerileme göstermektedir. Geçici rakamlara göre dışalım düzeyi 8 milyar 550 milyon olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak dış ticaret açığı, 1980 ve 1981 yıllarına göre daralmıştır. 1981 yılında 4,2 milyar dolar olan dış ticaret açığı, 1982'de 2,9 milyar dolar dolaylarına düşmüştür.

Cari işlemler dengesine baktığımız zaman, işçi dövizlerinde ve turizm gelirlerinde bir önceki yıla kıyasla gerilemeler görüyoruz. İşçi dövizleri, 11 aylık kesin rakamlara göre % 13 oranında bir gerileme gösteriyor. Aynı eğilim eğer Aralık ayında da devam etti ise, bir önceki yıl 2,5 milyar doları aşmış olan işçi dövizlerinin, 1982'de 2,2 milyar dolar dolayında gerçekleşmesi beklenebilir. Net turizm gelirlerinde de bir düşüş olmuştur. Turizm gelirleri ilk 11 aylık rakamlara göre 300 milyon doların biraz üstündedir ki, bu da bir önceki yıla göre % 12 - 13 dolayında bir gerileme göstermektedir. Dış ticaretimi-

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta soldan sağa doğru; Prof. Dr. Asaf Savaş Akat, Şarik Tara (Enka Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı), Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi); «Genel Ekonomik Durum. 1983 Yılına Bakış.» konulu «Ekonomik Yorumlar» toplantısında bir arada görüşüyorlar.

zin coğrafi dağılımına baktığımız zaman, dışsatımımızın ülkeler itibariyle dağılımında son yıllarda başlayan değişimin 1982 yılında da devam ettiğini görüyoruz. OECD ülkelerinin payı 11 aylık rakamlara göre % 49'dan % 43,7'ye düşmüştür.

TARA — Rakam olarak nasıl?

AKGÜÇ — Bir önceki yıl, ilk 11 aylık dönemde 1 milyar 974 milyon dolar iken, 1982'de 2 milyar 175 milyona yükselmiş; ancak görece olarak bir düşme var. Buna karşılık Kuzey Afrika ülkeleri ile Ortadoğu ülkelerine yapılan dışsatımda yükselme var. Görece olarak % 38,5'dan % 45,5'e yükselmiş. Mutlak rakam artışları da şöyle : 1981'in ilk 11 ayında bu ülkelere yapılan dışsatım 1 milyar 556 milyon dolar iken, 1982'nin ilk 11 ayında 2 milyar 266 milyon dolara yükselmiş. Bu artış içinde özellikle Irak ve İran çok önemli bir pay taşıyor. Suudi Arabistan'a yapılan dış-

satımda da gelişme var. Libya'dan olan dışsatımda ise önemli gerileme görülüyor; 11 aylık dönem itibariyle 377 milyon dolardan 215 milyon dolara düşmüş.

TARA — Doğu ülkeleri nasıl?

AKGÜÇ — SSCB ve Arnavutluğu içeren ikili anlaşmalı ülkelere baktığımızda, bu ülkelerin dışsatımımızdaki paylarının % 4,3'den % 2,2'ye düştüğü görülüyor.

AKAT — Hem mutlak olarak, hem yüzde olarak mı?

AKGÜÇ — Evet, hem mutlak olarak hem yüzde olarak düşüş var. Yine 11 aylık rakamlara göre 167 milyon dolardan 111 milyon dolara inmiş. Zaten bu iki ülke de 1983 yılından itibaren serbest dövizli anlaşmalı ülkeler arasına dahil oldular.

AKAT — Polonya ayrı mı?

AKGÜÇ — Polonya'ya ilişkin ayrı veri elimizde yok. Doğu Avrupa rakamları Polonya'yı da içeriyor. Doğu Avrupa'ya olan ihracatımız görece olarak % 2,9'dan % 3,2'ye yükselmiş.

TARA — Ya ithalatımız?

AKGÜÇ — Dışalımımızda yine 11 aylık rakamlara göre OECD ülkelerini payı % 47,7'den % 49,6'ya yükselmiş. Yalnız bu gruba dahil AET ülkelerinin payı % 28,2'den % 28'e gerilemiş. Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin payında da yükselme var; % 39,4'den % 42,6'ya çıkmış. En önemli görece gerileme Doğu Avrupa ülkelerinden yapılan dışalımda görülüyor. Bu ülkelerin payı % 7,6'dan % 3,6'ya düşmüş.

AKAT — İç tasarruf oranı hakkında bilgi verebilir misiniz?

AKGÜÇ — Kamu ve özel tasarruflara ilişkin kaba tahminlere göre, tasarrufların GSMH'ya oranı % 20 dolaylarında, ancak dış kaynak kullanımını dikkate alındığında, iç tasarrufların GSMH'ya oranı % 19 olarak verilebilir.

AKAT — Yatırımlarda gelişme var mı?

AKGÜÇ — Sabit sermaye yatırımlarında, tahminlere göre, cari fiyatlarla % 31,1; sabit fiyatlarla % 3 oranında artış görülüyor. Buna karşın sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranı % 18,9'a geriliyor, sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payı 1978 yılında en yüksek düzeye % 22,3'e yükseldikten sonra gerileme gösteriyor. Tüketim harcamaları, yine bu tahminlere göre, cari fiyatlarla % 32,8; sabit fiyatlarla % 3,1 oranında artıyor. Benim 1982 yılına ilişkin olarak genelde verebileceğim sayısal bilgiler bunlar. Tartışma ilerledikçe daha ayrıntılı bilgilere gereksinme duyulursa, onları da sağlıyabildiğimiz ölçüde verebiliriz.

Sayın Alkin, 1982 yılında ekonomimizdeki gelişmeleri değerlendirmenizi rica edebilir miyim?

üretim ve yaratılan katma değer artmış, enflasyon yavaşlamıştır

ALKİN — Siz sayısal bilgileri verdiniz. 1982 yılının kantitatif değerlendirmesini pek de üstü kapalı olmayacak bir şekilde yapmış oldunuz. Biraz da kalitatif değerlendirme yapmaya çalışalım, isterseniz. Rakamlara baktığımızda belli konularda olumlu bazı gelişmeler olduğunu görüyoruz. Bir kere üretim ve yaratılan katma değer arttığını görmekteyiz. Sektörel gelişmelere baktığımızda, tarım kesiminde çok olumlu bir gelişme olduğunu, imalat sanayiinin yine oldukça olumlu bir gelişme içerisinde bulunduğunu görmekteyiz. Parasal göstergelere geçmezden evvel, yatırım, istihdam gibi diğer reel göstergeler üzerinde duralım. İstihdam konusunda, tahmin niteliğinde olduğundan, pek fazla birşey söylemedik. Türkiye'de % 30 oranında işsizlik olduğu konusunda iddialar var. Bu, kesinlikle söz konusu değildir. Böyle rakamlar çok götürü tahminlere dayanmaktadır. Yatırımlar hakkında çok kesin birşey söyleyemiyoruz. Resmi verilerle baktığımızda, sizinkine eklenecek fazla bilgi yok. İstihdam rakamlarının oldukça ihtiyatlı olarak değerlendirilmesi gerektiği kanısındayım.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, tartışmayı açabilmek için bir soru sorabilir miyim? Türkiye'de tarım sektörü geçmişte ortalama % 3'ler civarında büyümüştür. Bu yıl birden büyüme hızı % 65'e fırlıyor. Tarımda bu boyutta üretim artışı nasıl kullanıldı? Dışarıya baktığımız zaman tarım ürünleri ihracatında ilk 11 aylık rakamlara

göre gerileme var. Dışsatıma gitmediğine göre, tarımda bu denli üretim artışı ne oldu? Olağanın üstünde çok daha fazla mı tüketildi? Yoksa büyük stoklar mı birikti? Mal bazında, üretin-tüketim-stok dengesini nasıl kuracağız?

ALKİN — Evet, mal bazında dengeyi sağlamak son derece güç. Ayrıca bizim ortalama tarımsal gelişmemize göre de olağanüstü bir büyüme hızı ortaya çıkıyor. Ben resmi veriler üze-

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

rinde çok fazla tartışma yapmak gö-nüllüsü değilim. Çünkü tersini ileri süreceğim durumda da değiliz. Ancak tarımsal katma değer artışında biraz aşırı görünüm var.

AKGÜÇ — Fiziki üretim rakamları da tarımda böyle olağanüstü bir büyümenin varlığını desteklemiyor. Ancak DİE, 1982 yılı için kesin tahminini yapmadı. Bunlar geçici rakamlar; kesin tahminler yapıldığında, biraz daha farklı bir tablo ortaya çıkabilir.

ALKİN — % 3,8 veya % 4 civarında bir büyüme hızında belki ileride kararlanacağız gibime geliyor. Parasal göstergelere geldiğimizde... Siz emisyon para arzı artışı, kredi mevduat gelişmeleri konusunda ayrıntılı bilgi verdiniz. Bu rakamlar bizi en çok enflasyon açısından ilgilendiriyor. Oranlar üzerinde tartışılmakla, farklı oranlar konuşulmakla beraber, bir önceki yıla göre enflasyon oranında düşme olduğu, enflasyonun yavaşladığını görmekteyiz.

AKGÜÇ — Enflasyon hızı parasal genişlemelerin altında olduğuna göre, 1982 yılında reel bir parasal genişleme olmuştur, diyebilir miyiz?

ALKİN — Para arzında ve emisyonunda tabii nominal bir artış var. Bir yıllık bir mukayese yaptığımızda, 1981 yılına göre 1982'de durum böyle görünüyor,

AKGÜÇ — 1982'de reel bir para gelişmesi olduğunu söyleyebilir miyiz?

ALKİN — Evet, söyleyebiliriz. Hatta ben çok şikâyet edilen bu sıkı para politikasında önemli bir gevşeme meydana geldiğini de az sonra ileri süreceğim. Gerçekten parasal genişleme oranlarını resmi enflasyon oranları ile indirgeyecek olursak, parasal göstergelerde reel bir genişleme olduğunu çok rahat söyleyebiliriz; bir önceki yıla karşılaştırma yaptığımız takdirde. Yalnız kredi ve mevduat hacimlerinde reel olarak sanıyorum 1977 düzeylerine pek varamadık. İstikrar politikasının doğal bir sonucu olarak halen onun altında bulunuyoruz.

AKGÜÇ — Burada da bir açıklığa kavuşmak lazım. Hangi parasal büyüklüğü alırsanız alın, esas daralmalar, 1978 - 1980 döneminde olmuştur. 1981 - 1982'de parasal genişleme verilen resmi enflasyon hızlarının üstündedir.

ALKİN — Üstündedir. Sıkı para politikası dedikimizde; 1980, 1981 ve 1982 yıllarında reel parasal genişleme olmaması gerekirdi. Tam aksine 1981 - 1982'de enflasyon oranlarının üstünde parasal genişleme var. Belki de süregelen enflasyonun gerektirdiği bir parasal genişleme idi bu. Neden - sonuç ilişkileri burada aklımızı bir parça karıştırıyor. Böyle bir parasal genişleme enflasyona mı neden oldu, yoksa enflasyonun gerektirdiği bir parasal genişleme mi idi bu? Buna göre, para politikasını belirlemede hangi yöntemle başvuracağız? Bu konuda bir yöntem karışıklığı, bir kavram karışıklığı içerisinde olduğumuzu söylemem gerekiyor. Dış ekonomik ilişkilerle ilgili gelişmelere baktığımızda, ihracatın doğal olarak 1981'deki hızından aşağı düşmüş olduğunu, daha yavaş geliştiğini görmekteyiz. Zaten 1981 yılında ihracat artışı olağanüstü olduğundan, bu hızın düşeceğini bekliyorduk. Ulaşılan sonuç da tahminlere pek aykırı düşmedi.

AKGÜÇ — İlk program tahmininde dışsatım 6.075 milyar dolardı, daha sonra 5.8 milyar dolar olarak düzeltildi. Sonuç, ikinci tahminin %2 noksanı ile gerçekleşti.

finansal piyasadaki sorunlar, sanayiden kaynaklanmaktadır

ALKİN — Düzeltildi. Tabii onun da nedenlerini ayrıca tartışacağız. İthalatta bir yıl öncesine göre gerileme var. Bunun iki önemli nedeni olduğu ileri sürülüyor. Biri petrol alımlarında daha uygun koşulların ortaya çıkması, diğeri de Türk parasının çok pahalı olmasının döviz talebini kısması. Ben baştan söyleyeyim, ithalattaki azalmayı üretim faaliyetindeki daralma ile ilişkilendirmeye taraftar değilim. Öte yandan işçi dövizlerindeki yavaşlamayı, ilkbahar ayların-

dan itibaren hepimiz biliyoruz. 1982 yılına şöyle yukarıdan baktığımızda, çok global olarak iki önemli niteliği ortaya çıkıyor. Bir kere yılın ortasından itibaren çok şeyin değişmiş olduğu izlenimi var. Yılı, tüm göstergelerinin gelişmesi açısından, ekonomide beklentiler açısından âdeta iki eşit döneme ayırabiliyoruz. Yıl ortasından itibaren ekonomi yönetiminde meydana gelen değişiklik ve değişikliğin doğurduğu beklentiler, yılı ikiye böldü. Aslında ben iddia edilenlerin tersine, politikalarda yılın ortasından itibaren çok sert dönüşler yapıldığı kanısında değilim. Ama belli beklentiler ve bu beklentilerin gerçekleşmemesi kişilerin tutumunda, tahminlerinde bazı değişiklikler ortaya çıkardı. Örneğin, yılın ortasından itibaren ekonominin yeni yöneticilerinin birtakım önlem paketleri açması beklenirdi. Belki bu çok yersiz bir beklenti idi, ama gerçekleşmediği için birtakım olumsuz etkiler yarattığını açıkça biliyoruz. Hâlâ da bu beklentiler sürmektedir.

AKGÜÇ — Bir konuyu da açıklığa kavuşturalım. Acaba ekonomideki genel eğilimler ikinci altı ayda çok mu değişti, birinci altı aya kıyasla? Bu yıl ilk baştan itibaren dışsatımın geçen yılki kadar hızlı gelişmeyeceği, dışalımın hedefe ulaşamayacağı biliniyordu. İşçi dövizlerinin geçen yılki düzeylere ulaşamayacağını, zaten ilk altı ay rakamları bize göstermiş idi. Mevduat ve kredi artış hızlarının yavaşlaması bekleniyordu. Enflasyon hızı da zannediyorum ki ikinci altı ayda, birinci altı aya kıyasla artmadı.

ALKİN — Yalnız ikinci altı ayda bazı değişiklikler oldu. Örneğin paralel piyasada döviz kurları fark yapmaya başladı, bu bir. İkincisi, finansal piyasadaki sorunların büyümesi üzerine ekonomi yönetimi önemli bir dönüşle faizlerin tekrar tespiti gitti. Aleyhte birşey söyleyeyim ama bu önemli bir değişiklik.

AKGÜÇ — Özünde bir değişiklik yok. Eskiden bankalar centilmenlik anlaşması ile saptıyorlardı. Şimdi de mevduat hacimleri, toplam mevduatın % 3'ünden fazla olan bankalar bir araya gelip faiz hadlerini tespit ettiler. Faiz hadleri belirlenirken Merkez Bankası'nın ne ölçüde etkisi oldu? Onu bilemiyoruz ama değişiklik şekli gibi geliyor.

ALKİN — Şeklidir ama yarattığı psikolojik etki çok önemlidir. Ben, keşke fiili olarak devam etseydi de hukuki bir çerçeveye dökülmese idi, diyorum. Önemli olumsuz etkiler getirdiği kanısındayım. Yeni ekonomi yönetimi, birtakım arayışlar içerisinde; finansal piyasadaki sorunları çözmek için bu yüzden belki de son altı ay içerisinde aldığı birbiriyle çelişkili gözükken kararları da bir yerde olağan karşılamak gerekir. Ama sorunu çözmüyor bu çelişkili kararlar.

AKGÜÇ — Finansal kesimdeki olaylar, hakikaten Türkiye'nin ekonomik gündeminde birinci sırayı işgal edecek kadar önemli mi? Ekonomik etkileri açısından, finansal kesim

min sorunları, devamlı olarak en ön planda tutulmayı gerektiriyor mu?

ALKİN — Yok, değil tabii... Sorunun nereden kaynaklandığını teşhis etmek lazım. Aslında ekonominin kendisinden yani reel sorunlardan kaynaklanıyor. Finansal sorunlar kendi kendine ortaya çıkmaz. Yeni bir bunalım teorisi kuracak değiliz. Bugün aslında finansal piyasadaki sorunların, sanayideki sorunlardan kaynaklandığını; sanayi kesimindeki sorunların olduğu gibi finans kesimine de yansıtıldığını; ekonominin reel kesimindeki sorunlar çözülmedikçe, yalnızca finansal piyasadaki sorunların çözümü için getirilen önerilerin gerçekçi olmayacağını; yahut çok fazla yarar sağlamayacağını çoğumuz biliyoruz. Ekonominin reel tarafı ile parasal tarafı birbirinden çok ayrı işlemeceğine göre, eğer finansal piyasada bazı rahatsızlıklar varsa, bunun aslında üretim cephesinden kaynaklandığını hepimizin görmesi gerekiyor. Bu nedenle de ben, işin üretim cephesine özen gösterilmeden sadece finansal piyasanın düzeltilmesi için alınan önlemlerin çok fazla yarar sağlayacağına inanmıyorum.

AKGÜÇ — Eğer varsa, finans kesimindeki bunalım bir yerde ekonomideki sıkıntının bir görüntüsü oluyor. 1983 yılına ilişkin beklentileri sonra tartışırız. Sayın Akat, 1982 yılı değerlendirmesini Sayın Alkin yaptı. Bu değerlendirmeye ilave edeceğimiz noktalar var mı? Ayrıca ikinci plana atılmış gibi görünen Türkiye'nin büyüme stratejisi sorunu var. Bu konulardaki görüşlerinizi de rica edebilir miyim?

**istikrar programı
daha kaç yıl sürecek?**

AKAT — 1982 yılını hangi perspektif içinde ele alacağız, ona bakmamız lazım. Yalnız 1981'le karşılaş-

Dr. Öztin AKGÜÇ

tırarak 1982 yılına bakmak bence yetersiz. Türkiye, çok yanlış iktisat politikaları sonucu kötü bir noktaya gelmişti. 1970'li yılların sonunda. 1970'li yılların başında başlayan ve bütün 1970'li yıllar boyunca süren inanılmaz hatalarla dolu ve üstelik bu inanılmaz hataları yapan kişilerin de kamuoyu tarafından derhal affedildiği, hatta kurtarıcı gibi görüldüğü bir dönem yaşanarak 1980'li yıllara gelindi. 1980 yılında yeni bir politikalar kümesi devreye sokuldu. Şimdi bu süreç içerisinde 1982'yi değerlendirmek lazım. Bir stabilizasyon programından bahsedildi 1980 yılında. 1981 yılı için de belki bir stabilizasyon programından bahsedebiliriz; ama şimdi bu stabilizasyon dediğimiz, istikrara kavuşturma dediğimiz olayın ben daha kaç yıl süreceğini merak etmeye başladım. Asırlık istikrar programı yapmak gibi bir şey bu. Bunlar bize özgü olaylar. Daha önce «bebek sanayileri» koruma diye bir olay vardı. Yalnız bizim bebekler garip bebekler oluyorlar, mesela 60 yaşında bebek gibi. 50 - 60 yıl önce kurulmuş sanayiler, hâlâ bebek diye korunuyor. Daha kaç yıl korunacakları da açık değil. Şimdi istikrar konusunda da böyle bir yaklaşım oldu. Kaç yıl sürecek bu istikrar programı? Burada kastedilen eğer bir geçiş programı ise, yavaş yavaş ekonomiyi normalleştirip kendi normal trendine oturması beklenneli. Dolayısıyla 1982'yi 1981'le tek başına karşılaştırmak bence yetersiz. 1982'ye, bu geçiş döneminin neresindeyiz, diye bakmamız lazım. 1982'de yapılanlar ve dolayısıyla 1983'de yapılacaklar bizi nereye götürecektir, diye meseleye bakmalıyız.

Yine değerlendirmeler kalitatif olacak. Sayın Alkin'in yaklaşımına devam edeceğim. O açıdan 1982'ye baktığımızda birkaç olay belirgin olarak görünüyor. Bunlardan birincisi, iktisatçı açısından önemli olay Sayın Özal'ın ekonominin sorumluluğundan

ayrılması. Bence her ekonomide ekonomi sorumluluğunu taşıyan kişinin değişmesi önemli bir olaydır. Hele bir programı başlatmış ve götüren bir kişinin, üstelik program bitmeden, galiba sonuca ermeden ayrılması, küçümsenecek bir olay değil. Ben üzül-düm Sayın Özal'ın ayrılmasına. Şundan dolayı üzül-düm. Bu programın Sayın Özal'ın elinde sonuna kadar gelmesini bekliyordum. Şimdi Sayın Özal, «Ben olsaydım böyle olmazdı işler, ben olmadığım için gelişmeler olumsuzlaştı.» diyebilir. Nitekim diyor da. Bu bence haksızlık. Sayın Özal'ı eleştirirken sonucun böyle olacağını görüyorduk. Ama bence tam iflas ettiği anda, iflas masasına oturmadan kurtarılmıştır Sayın Özal. Bir geçiş döneminde ve giderek normalleştirme programının bir noktasında bir ekip değişmesi oluyor. Bu 1982 yılı için altı çizilmesi gereken bir olay.

Geniş bir zaman perspektifi içinde baktığımızda 1982, Türk ekonomisi tarihi için önemli bir yıl. Benim bildiğim kadarı ile, Türkiye ekonomisinde arz tahditli bir ekonominin geçerli olmadığı, talep tahditli bir ekonominin geçerli olduğu tek yıldır. İlk defa oluyor bizim tarihimizde. 1930'larda olmuş galiba, ama onu net olarak hatırlamıyoruz. Şunu demek istiyorum. 1980 ve 1981 yıllarında sanayi üretimi eğer daha fazla olmadı ise, bunun sebebi talebin olmaması değildi. Söz konusu yıllarda sınai üretimin belli bir düzeyin üstünde olmasının sebebi, arzla ilgili etkenlerdi. Neydi arzla ilgili etkenler? Enerji sorunu vardı. Döviz sorunu vardı. Üretimde bazı darboğazlar vardı. Dolayısıyla sanayici malını satamayacağı için üretmemek olayı ile 1980 ve 1981'de karşılaşmadı. Türk ekonomisi tarihinde, özellikle genç sanayimizin yeni tarihinde, ilk kez üretimin artmamasının nedeni talep yetersizliği...

AKGÜÇ — Sayın Akat, 1982'de değil, 1981'de de aynı olay var. Kapasite kullanımına ilişkin anketlerde

galiba 1981'den beri talep yetersizliği ön sırada yer alıyor.

türkiye ilk kez 1982'de talep tahditli ekonomiye geçmiş, bu yüzden sanayi sınırlı üretim yapmıştır

AKAT — Sanayici deyince bizim aklımıza sanayiın hep yarısı geliyor. Bu anketler zannediyorum ki özel kesim sanayiinde yapılmıştır. Tüm sanayiın aşağı yukarı yarısıdır. 1980 yılında, özellikle 12 Eylül öncesinde, kamu kesiminde talep yetersizliğinden kaynaklanan bir üretim azlığından değil, doğrudan doğruya bazı giridilerin yetersizliğinden kaynaklanan üretim azlığından bahsetmek lazım. Kamu kesiminin üretim yapabilir hale gelmesi, üretimle ilgili darboğazları çözmesi 1981 yılı ortalarında olmuştur. Doğrudur, 1981 yılında 1978-1979'daki talep yoktu artık. Ama bu, üretimi kısıtlayıcı ciddi bir neden de-

ğildi. İlk defa 1982'de Türkiye'de arzla ilgili hiç bir tahdit olmadığı halde, talep yetersizliğinden dolayı Türk sanayi üretim yapmamak durumuna gelmiştir. Buna talep tahditli ekonomiye geçiş diyebiliriz.

ALKİN — O zaman siz 1980 ve 1981 yıllarında sanayicilerin sıkı para politikasında sızlanmalarının biraz yapay olduğu görüşüdesiniz.

AKAT — Gazeteleri tararsak, 1980 ve 1981'de sıkı para politikasından o kadar şikâyet yoktur. Sıkı para politikasından şikâyet 1982'de başlamıştır. Gazeteleri iyi tarayalım: 1980 ve 1981'de herkes sıkı para politikasından memnundur. Biraz faiz hadlerinden şikâyet ediliyordu ama 1980 ve 1981'de üretilen mala kesinlikle talep vardı. Temel sorun mal üretmektir. 1982'de sektör bazına indigimizde, bazı sektörlerde üretimde sorunlar olabilir. Ama asıl üretimi kısıtlayan etmen talep yetersizliğidir.

AKGÜÇ — 1981'de iç talep yetersizliğinden yakınmalar başlamıştı.

ALKİN — Daha 1980'in ortasında sıkı para politikasından ve talep yetersizliğinden şikâyet başladı. Bu 1982 yılı ortasına kadar açık olarak sürdü. 1982'nin ortasından itibaren sıkı para politikasından şikâyetler arka planda kalmaya başladı. 1982 ortalarından itibaren belli kilit sanayilerde talebin genişlemiş olduğunu üretim artışından da anlıyoruz. Şikâyetler yer değiştirdi. Maliyet enflasyonundan, yüksek faizlerden şikâyetin ön plana geçtiği izlenimindeyim ben de.

AKAT — Verilen rakamlar, demin söylediklerimi doğrular nitelikte. 1982 yılında sanayi kesimindeki büyüme hızı % 5,2 olarak verildi. Öte taraftan talep genişlemesinden bahsediyoruz. Dikkat ederseniz, bir de artan bir sanayi malı ihracatı var. Şimdi bu durumda iç talep nasıl genişledi? Talep genişledi, üretim arttı

Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT

ise: DİE benim sanmadığım bir şeyi yapmış, üretim artışını olduğundan daha az göstermiş. Benim bildiğim kadarı ile DİE'nin böyle eğilimleri yoktur. Bazı mikro göstergelere bakarak ekonominin tümü açısından genelleme yapmamak lazım. Ben burada şunu vurgulamak istiyorum. Şu soruya cevap getirmek lazım: Niye 1981'de sanayi üretimi yüksek oranda arttı da, 1982'da daha düşük oranda arttı. Bu sorunun cevabı çok açık. Makro düzeyde 1981'de demek ki hâlâ üretim yaptığımız zaman satıyoruz. 1982'de artık limitine geldik.

AKGÜÇ — Bir de şu olabilir Sayın Akat. 1980'de sanayi üretimi % 9,5 gibi çok önemli bir boyutta gerilemişti. 1981'deki artış ancak bu gerilemeyi giderebildi. Diğer bir deyişle 1981'de imalat sanayi üretimi ancak 1979 düzeyine gelebildi.

AKAT — Demek ki 1980'deki gerileme benim söylediğimi doğruluyor. 1980'deki gerileme herhalde talep yetersizliğinden bir gerileme değildi. 1980'leri beraberce yaşadık. Hafızamızın da bizi aldatmaması gerekir. Ben bu nedenle teşhisimde ısrar edeceğim.

ALKİN — «İstikrar politikası, sıkı para politikası, 12 Eylül'den sonra bütün gerekleriyle uygulanmaya başladığından, tesirleri yılın son üç aylık döneminde ve 1981 içerisinde gözükmiştir.» diye iddia edenler var. Tabii aslında 1980'in ilk üç aylık döneminde bir talep daralması söz konusu değildi. Sizin dediğiniz üretimi kısıtlayıcı etkenler önemliydi.

AKGÜÇ — Şöyle bir yorum yapabilir miyiz? İç talepte daralma 1980 yılında başladı; ancak sanayici, bunun geçici olduğu görüşü ile üretimi derhal kısmadı ve 1981 sonundan itibaren bu bekleyişte bir değişme oldu.

AKAT — Bunların hepsi aslında birbirini destekleyen, birbirleriyle az

çok özdeş sunuşlar. Zannediyorum ki sonuçta varacağımız yer gene aynıdır. 1982, 1958'den sonra diyelim ilk kez Türk sanayinin, hiçbir arz tahdidi yokken, salt talep yetersizliği sorunlarından dolayı üretiminin sınırlı olduğu yıldır. Türkiye, yakın tarihinde gerçek anlamda talep yetersizliğinden kaynaklanan bir üretim azlığı olayını ilk defa Batı ekonomilerinde rastladığımız biçimde 1982 yılında yaşamıştır. Bunu «iyidir veya kötüdür» şeklinde bir değerlendirme yapmadan, bir gözlem olarak ortaya koyuyorum.

AKGÜÇ — Sayın Akat, bazı iktisatçılar şu görüşü savunuyorlar: «Eğer bir ülkede geçinme endeksleri toptan fiyat endeksinin üstünde bir artış gösteriyorsa, ortada maliyetten değil daha çok talepten gelen bir baskı vardır.» Türkiye'nin 1982 fiyat endekslerine baktığımız zaman, geçinme endeksi toptan eşya fiyatları üstünde bir artış gösteriyor. Buna bakarak hâlâ, Türkiye'de talep baskısı var, diyebilir miyiz?

AKAT — Bu konuda ülkeden ülkeye fark olduğu kanaatindeyim. ABD için böyle bir durum söz konusu ise, görüş doğrudur. Çünkü endeksler hakiki endekslerdir. Türkiye'de toptan eşya fiyatları endekslerinin ciddiyeti ve ekonomideki fiyat hareketlerini yansıtma gücü hakkında benim ciddi şüphelerim olduğu için, bu tip bir yargıya, bu endekslere bakarak varamayacağımız kanaatindeyim.

ALKİN — Teorik olarak doğrudur da, endekslere güvenmediğiniz için mi böyle bir sonuca varıyorsunuz?

AKAT — Teorik olarak mümkün olabilir. Ancak Türkiye'de buradan hareketle bir sonuca gidebilme olanağı yok. Bizim endekslerin sıhhat-sizliği böyle rafine bir analiz yapmak olanağımızı ortadan kaldırıyor.

türkiye'deki enflasyonun türü nedir? maliyet enflasyonu mu, yoksa talep enflasyonu mu?

AKGÜÇ — Ben şu konuyu tartışmaya getirmek istiyorum. Türkiye'deki enflasyonun türü nedir? Maliyet enflasyonu mu, yoksa talep enflasyonu mu sözkonusu? Bazı çevre ve iktisatçılar hâlâ talepten gelen bir fiyat yükselmesinin geçerli olduğu görüşündeler.

AKAT — Cari enflasyonun nedeninin maliyet enflasyonu olduğu kanaatındayım. Nasıl bir maliyet enflasyonu türü? O tartışılabilir ama Türkiye'de 1982'de yaşanan enflasyonun bir maliyet enflasyonu olduğu kanısındayım. Bence bu ikisi birbirinin mantıklı çıkarsaması. Talep yetersizliği olan bir ekonomide fiyat yükselmeleri süregeliyorsa, bu maliyet enflasyonudur.

ALKİN — Ben aksi fikirde olduğumu hemen söyleyeyim. Eğer Türkiye'de 1982 yılında üretim artışı ile birlikte enflasyon hızı da % 25 dolayında ise, ben bunun maliyet enflasyonu olduğuna inanmıyorum. Çünkü maliyet enflasyonundan söz edebilmek için üretimin daralması lazım. Üretim artarken fiyatlar da beraber artıyor ise, ben maliyetlerden gelen bir itmenin olabileceğini, fakat talep çekmeden bunun fiyatlara yansiyebileceğini bir türlü kabul edemiyorum. Meseleyi firma bazında düşünersek, bir firmanın maliyetleri yükseliyor, fakat malına talep yok. Malını satmadıktan sonra fiyata nasıl bindirecek maliyet artışını?

AKAT — Korkarım ki, hiç olmazsa son on yılda dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan deneyimle bu görüşünüz çelişiyor; başka ülkelerde de

bu bayağı oldu. maliyet enflasyonları yaşandı.

ALKİN — Ama üretim daraldı. Esasta bir maliyet enflasyonunun fiyat yükseltici etkisi, üretimin daralması ile ortaya çıkar. Üretim daralmadan nasıl maliyet enflasyonunun bahsedebiliriz?

AKAT — Pekiyi biz şu % 5 artışın tümüyle bir yıl önce mevcut firmaların üretimlerini artırmısından kaynaklandığı kanısında mıyız, yoksa devreye yeni giren yatırımların sanayi üretimine getirdiği katkı mı bu? Karşılaştırdığınız zaman, 1981-1982 yılları arasında gerçekten kapasite kullanım oranları yükseliyor mu?

ALKİN — Kapasite kullanımında artış var, 1982 yılında.

AKAT — Onu bir kontrol edelim.

AKGÜÇ — İstanbul Sanayi Odasının yaptığı anketlere göre kapasite kullanım oranları (tarıhı yılın ilk altı ayında hafif bir yükselme gösterirken (ilk üç ay % 66,7; ikinci üç ay % 67), üçüncü üç ayda geriliyor (% 65,3). Bu anketlerin tümünde, talep yetersizliği, düşük kapasite ile çalışma nedenlerinin başında yer alıyor.

AKAT — Eğer fiilen kapasite kullanımı artmışsa, o zaman ortada çelişen bir rakam var. Bir yandan 1982 yılında yeni firmalar üretime girdiğine göre, yeni yatırımlar devreye girdiğine göre, diğer taraftan kapasite kullanımını da artmış ise, o zaman sanayide yaratılan katma değer % 5'in çok üstünde artması lazım. Bir denge çıkardığınız zaman rakamların birbiriyle tutarlı olması lazım. Türk firmalarının 1982 yılında stagflation'un işlediği ekonomilerdeki firmalardan çok farklı bir özelliği var. 30 yıldır değişmeyen bir özellik bu. Hâlâ ithalat yasak. Hep beraber maliyet yükseliyor, hep beraber fiyatlar artıyor. Dolayısıyla ortada rekabet de-

nilen bir sorun yok. Rekabet sorunu olmayan bir ekonomide, üretim artarken de üretim düşerken de fiyatlarımızı yükseltebilirsiniz. Her pozisyonda fiyatlarımızı yükseltirsiniz. Sonunda gerekli görülüyorsa, bazan üretimi kısırsınız, bazan da sabit tutarsınız. Bu koşullarda fiyat artışını, ille talep çektii olayına bağlamak, bence gerçekçi değil.

TARA — Bir de olaya şöyle bakabilir miyiz? Ben de bir talep azlığı olduğu kanısındayım, ancak bu talep azlığının sebeplerini de başka yerde aramak lazım. Türkiye 1978, 1979 hatta 1980 yılında korkunç bir enflasyon yaşadı. Bu yıllarda tasarrufların azaldığını görüyoruz. Türkiye'de 1981 öncesindeki talep yüksekliği, enflasyon ve tasarruf azlığından kaynaklanıyordu. Ancak negatif faizler, reel faize döndükten sonra tasarruf başladı ve iç talep azaldı Türkiye'de. 1982 yılında sanayi sektörünün büyüme hızı % 5,2. Diğer taraftan ihracata bakarsak, ihracat birkaç yıl öncesindeki 2,2 milyar dolarlık seviyesinden 1982'de 5,7 milyar dolara yükselmiş. Bu tablo bize iç talebin azalmasına karşılık dış talebin arttığını gösteriyor. İhracatı da hesaba katarsak, dengeyi kurabiliyor, sanayide üretim artışı ile iç talebin kısılmasını bağdaştırabiliyoruz. İhracat iç talep azalışını dengeliyor ve üretim artışına da imkân veriyor. İç talebin azalmasının sebebi, Türkiye'de artık reel faizin oluşması ve kişilerin tasarrufa yönelmesi.

Diğer taraftan «Sanayi niçin sıkıntılı durumda?» sorusuna gelince... Ben kendi tecrübelerime de dayanarak Türkiye'de sanayi firmalarında «öz sermaye-borç dengesi»nin bozulmuş olduğunu söyleyebilirim. Bu denge nin bozulması sonucu Türk sanayicisi daha fazla borç almaya gitmiş, daha fazla borç alma, beraberinde ağır bir faiz yükü getirmiş ve maliyet artışına yol açmış. Ancak bu maliyet

artışının enflasyondan daha fazla da olmadığı kanaatindeyim.

1982, ülkemizde büyümeğe geçişin başlatılacağı yıl olmalı idi

AKAT — Şimdi bu analize katılıyorum. Ancak şu birkaç noktaya kısaca değineceğim. Birincisi, Türkiye'de pek çok kesim, özellikle sanayiciler başta olmak üzere 24 Ocak kararları ile uygulanan iktisat politikasının esas anlamını 1982'de gördüler ve ilk defa güncel yaşamlarında bunu hissettiler. Benim yapmak isteyeceğim ilk teşhistir bu. O bakımdan 1982 önemli bir yıl. 1982 yılı içindeki iktisat politikasıyla ilgili olan tartışmalara, kamuoyu oluşturma çabalarına, oluşan lobilere kısmen de bu açıdan bakmak lazım.

Diğer bir açıdan 1982 gene önemli bir yıl. Bence, 1982 artık istikrar programının sona erdirilip büyümeğe geçişin başlatılacağı yıl olmalı idi. Bu fırsat kaçırılmıştır ve bu fırsatın maliyetini ileride Türkiye ödeyecektir. Türk toplumu 30 yıllık bir hızlı büyüme deneyiminden geçtikten; büyümeyi doğal karşılayan, büyümeye yönelen bir toplum olduktan sonra; aniden yeni bir beklentiler kümesiyle, büyümeyesiz bir Türkiye, dinamik olmayan bir Türkiye beklentisiyle karşılaşmıştır. Bu noktada da ben çok ısrar ediyorum. Bir kez büyüme trendi kırıldıktan, büyüme durdurulduktan sonra; yani büyümeden uzaklaşma toplum tarafından geçici bir olay değil, devamlı bir olay olarak kabul edildikten sonra; tekrar büyümeyi başlatmak çok zor olacaktır. Türkiye 1982 yılında bu fırsata sahipti. Çünkü demin de söylendiği gibi o ana kadar büyümeden uzaklaşma geçici bir olay olarak kabul ediliyordu Tür-

kiye'de. 1982 yılında pek çok kesim anlamıştır ki, mevcut politikalar uygulandığı sürece, Türkiye artık az büyüyen, uzun süre de yavaş büyüyecek bir ülke olma yolundadır. Galiba 1983 yılı da 1982'ye benzer bir yıl olacaktır, bu politikalar devam ettiği takdirde. Burada son derece önemli, altı çizecek husus, bir toplumun geleceği hakkında böyle bir beklayiye sahip olması. Yavaş büyümenin bir olay olarak değil, devamlılık kazanan bir olay haline alması; 1982 ile ilgili olarak zannediyorum ki yapacağım ikinci gözlem bu. 1983'ü değerlendiren de bu gözlemler önem kazanacak.

İzin verirseniz, bu değerlendirmelerin altında yatan varsayımları kısaca toplayayım. Bence 1982 yılında Türkiye istikrar sürecini bitirip büyümeye doğru adımlar atmaya başlayabilirdi. 1980 - 1981 iki yıllık istikrar sürecinden sonra uygulanacak ekonomik politikalarla bir dizi radikal reform yaparak, iç tasarruf oranını yükseltecek tedbirler alınarak, ekonomiyi dış rekabete açarak, firmaların etkinliğini artıracak önlemler getirilerek, hızlı bir büyüme sürecine girileceği konusunda bir beklayiye kamu ve özel yatırımcılarda yaygınlaştırılarak; ekonomik büyüme yönünde olumlu adımlar atılabilirdi. Benim gözümde 1982 büyüme yönünde adımlar atılması gereken bir yıldır. 1982'ye şimdi baktığımda, bütün bunlar yapılmadığı için, üstelik ekip değiştirerek, ekip değiştirmenin getirdiği bütün mahzurları da taşıyarak, tartışmalı bir istikrar programında ısrarlı olduğu için, büyüme yönünde önemli bir fırsat kaçırıldığı kanısındayım. 1982'nin, 1980 ve 1981'in yaptığı hasardan çok daha büyük bir hasarı Türk ekonomisine uzun dönemli beklayiye açısından yapmış olması ihtimalini de açık tutuyorum.

AKGÜÇ — Sız politikaları değerlendirirken, bir de bunların uzun vadeli ne gibi maliyetleri olabileceğinin

de dikkate alınması gerektiğini vurguluyorsunuz.

AKAT — Daima söylediğim şudur. Bugünü hiçbir zaman dünle karşılaştıramayız. Bugünü, mümkün bugünlerle ve mümkün bugünleri de mümkün yarınlarla karşılaştırmak zorundayız. Yoksa dünle karşılaştırdığınızda herşey iyidir. Tartışılacak bir şey de yoktur. Düne kıyasla tabii ki bugün daha iyiyiz. 1930'larla karşılaştırsanız çok iyiyiz; hele 1890'larla karşılaştırsanız, inanılmayacak derecede iyiyizdir. Ama Türkiye'nin sorunu bugünü dünlerle karşılaştırmak değildir. Türkiye'nin sorunu bugünü mümkün olabilen Türkiye ile karşılaştırmak. 1982 politikalarını da, 1982'de uygulanması mümkün politikalarla karşılaştırmaktır.

AKGÜÇ — Sayın Tara, sizin değerlendirmelerinizi rica edebilir miyim?

TARA — Sayın Akat'la hem bir yerde anlaşılıyor hem de anlaşamıyoruz. 1979 senesini 1980 ve 1981 seneleriyle mukayese etmeye mecburuz.

Şark TARA

1981'den önceki dört yılda % 500 gibi bir enflasyon ve bu % 500 enflasyonun getirdiği tahribat var Türkiye'de. Ondan sonra bakıyoruz ki, enflasyon 1980'den bu yana artık normal; % 30'lara ve hatta daha aşağı doğru iniyor. Diğer taraftan cumhuriyetin kuruluşundan beri bazı ekonomik sıkıntılarımız var. Bunlardan en büyüğü döviz problemi. Bu döviz problemi de halledebilme yönünde ve yine Sayın Akat'ın değindiği Türkiye'de tasarruf oranları yükselme trendi gösteriyor. 1980'de tasarrufların GSMH'ya oranı % 16'ya hatta daha düşük bir seviyeye inmişken, 1981'den sonra tasarrufların Türkiye'de fevkalade arttığını, iç tasarruf oranının % 20'lere doğru yükseldiğini görüyoruz. Türkiye'de son yıllarda, özellikle 1981 yılında tasarruflar artmasa idi, sanayi inşalesine de imkân ve ihtimal yoktu. Bütün firmaların korkunç fon ihtiyaçları ancak artan özel tasarruflarla karşılanabildi.

AKAT — Müsaade ederseniz, bir portföy değişimi var galiba. Tasarruflar genelde artmadı ama, tasarrufların sanayi inşalesine kullanılabileceği biçimde oluşması eğilimi arttı. Ekonomide gelir artışı durduğu için, tasarruflarda öyle büyük artışlar olması söz konusu değil.

ALKİN — Reel faiz haddindeki artış tasarrufları etkilemedi mi?

AKAT — O bir portföy tercihi meselesi. Sık sık bu hata yapıyor. Toplam tasarruf aynı kalırken, toplam tasarrufun piyasaya giden bölümü arttı.

◆ Herkes kaşık yapar ama sapını ortalayamaz.

Türk Atasözü

◆ Mal adama hem dost hem de düşmandır.

Türk Atasözü

AKGÜÇ — Şöyle diyelim. Birikimler, daha çok bankacılık kesimine kaydığı için, iş aleminin kullandığı tasarruf arttı Türkiye'de.

AKAT — O doğrudur.

1982 yılı, 1980 ve 1981 yıllarına göre daha az başarılı bir yıl olmuştur

TARA — Ekonomik yönden 1982 için benim kanaatim, başarılı 1980 ve 1981 yıllarına ve bekleyişlerimize kıyasla daha az muvaffak olmuş bir yıl. Zira ihracat artış hızı 1982'de yavaşlamış, gelir artış hızı, hemen hemen bir önceki yıl seviyesinde kalmıştır. 1981 yılında milli gelir artışı negatiften % 4,3 büyümeye döndüğüne göre, 1982'de bu hız % 6 - % 7'lere gelmeliydi. Yatırımların, hatta modernizasyon yatırımlarının dahi yapılmadığını görüyoruz, 1982 senesinde. Bunun da sebebini, yatırımcıların ancak kendi müesseselerinin varlığını devam ettirebilme kaygılarında buluyoruz. Nitekim Sınai Kalkınma Bankası'nın kapılarını hiç kimse aşındırmıyor 1982 senesinde. Fakat bunun nedenlerinin maziden geldiğini kabul etmek gerekir. 1977 yılı sonlarında başlayan 1978 ve 1979 yıllarında hızlanan enflasyon, firmaların borç-öz sermaye oranlarını bozmuş, firmalara büyük mali külfetler yüklemişti. Geçmiş enflasyonun firmalara bindirdiği bu mali yükler, maliyet artışlarına yol açmaktadır. Ama yapılacak başka bir şey de yoktu Türkiye'de. Şayet 1979'larda alışıldığı gibi reel faizin altında sanayiye kredi verilmeye devam edilseydi, Türkiye'nin bozulacakları sosyal yapısı daha da bozulacaktı. 1980 ve 1981 yıllarında sosyal ve ekonomik açıdan denge hasıl olmuştur. 1982 senesinin ekonomik yönden başarısızlığı, bana göre siyasidir. Açık-

çası, değişen iki ekip arasında, anlayışları aynı dahi olsa, birbirinin tutumlarına hürmet etmemek yüzünden hasıl olan istikrarsızlık, ekonominin her kesimine yayılmıştır. İstikrar programı içinde 1982'de ani olarak bir istikrarsızlığın ortaya çıkışını görmekteyiz.

AKGÜÇ — Sayın Tara, sözüntüzü kesiyorum ama, eski ekip hedefleri koymuştu. Zannediyorum ki ulaşılan hedefler, açıklanan resmi hedefler de aşağı yukarı buna uyumlu oldu.

TARA — 1981 senesi içinde eski ekip hedefleri koymuştu; ancak 1981 sonunda ulaşılan sonuçlar, yıl başındaki hedeflerden daha iyi, daha başarılı oldu. 1982'de ulaşılan sonuçların düşük olduğuna bir önceki yıllara mukayese yapmak suretiyle de varabiliriz.

AKGÜÇ — Evet. Zaten eski ekip de 1981'deki bazı sonuçların olağanüstü olduğu, 1982'de aynı artışların görülemeyeceği bilincinde; bu nedenle gerek dışsatım gerek dışalım hedeflerini daha ılımlı ölçüler içinde tuttular.

TARA — Bir noktaya değinmek istiyorum. 1982 senesinde işçi dövizlerinde % 13 gibi bir azalma olduğunu görmekteyiz. 1981 senesinde yurt dışından gelen 2.5 milyar dolar işçi dövizinin bir milyar dolarına yakın bir bölümünün Ortadoğu'dan, 1.5 milyar dolarının da Batı Avrupa'dan geldiğini tespit edebiliyoruz. Ortadoğu'dan işçi dövizlerinin Türkiye'ye gelmesi mecburi gibidir. Çünkü Ortadoğu'daki işçi vatandaşlarımızın tasarruflarını kullanabilecekleri başka bir alan yoktur; onların genellikle bütün gayeleri kazandıkları parayı geriye göndermektir. Bu girişten sonra şu noktaya gelmek istiyorum. 1982 yılında Ortadoğu'dan Türkiye'ye gelen işçi dövizlerinde bir azalma yoktur. Bu ülkeye yeni gönderilen işçileri de hesaba kattığımızda, 1982 yılında Ortadoğu'dan

gelen işçi dövizlerinin 1 milyar doları aşmış olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ortadoğu'dan gelen işçi dövizlerinin artmasına rağmen, toplam işçi döviz girişlerinin düşmesi, bize Batı Avrupa'dan gelen işçi dövizlerinin 1982 senesinde 1.2 milyar dolar civarında bir rakama indiğini gösteriyor. Bu % 13 azalışa Avrupa'daki enflasyonu da katarsak, işçi dövizlerinde reel olarak % 25 gibi bir azalma olduğunu görüyoruz. Avrupa'daki işçiler ihtiyarı olarak Türkiye'ye bu parayı gönderiyorlar. 1982'yi 1981'le mukayese ettiğimiz zaman belki de bir itimatlılık neticesinde bu paranın 1982'de azaldığını söyleyebiliriz. Bu değerlendirme, Batı Avrupa'da yaşayan en az 600 bin kişinin bir değerlendirmesi olarak da yorumlanabilir. Ben bu göstergeleri dikkate alarak 1982'yi 1981'e nazaran daha az muvaffak olmuş bir yıl olarak değerlendiriyorum. 1982'de olması gereken ekonomik gelişmeleri de ilave edersek bu rakamlara, göstergelerin 1982 için daha büyük negatif sonuçlar verdiği görebiliriz.

AKAT — İşçi dövizleri Türkiye'ye DM olarak gönderiliyor. Bizim ödemeler dengesi hesaplarında ise dolar olarak ifade ediliyor. DM olarak işçi dövizlerinde bir düşüş olmamasına karşın, dolar DM bazında değer kazanmış olduğundan, gönderilen dövizler, dolar cinsinden azalmış görülebilir. DM - dolar paritesinin DM aleyhine değişmiş olması, herhalde bu azalışta etkili oluyor.

ALKİN — Bir miktar etkisi olduğu muhakkak, ama onun üstünde de bir azalma var.

TARA — İsterseniz tetkik edelim. 1982 senesinin başı ile 1982 senesi sonu arasında dolarla DM arasındaki parite hep 2,30 - 2,50 civarında dolaymıştır ki, bu münasebet 1981 senesinden pek de farklı değildir.

AKGÜÇ — İşçi dövizlerinin bir bölümü 1982'de paralel piyasaya kayması olabilir. Paralel piyasadaki döviz arzı nereden geliyor? (i) Türkiye'nin belki de hiçbir zaman yasallaştırmayacağı gizli ihracatından, (ii) işçi dövizlerinden, (iii) dışarda bırakılan döviz gelirlerinden. Çeşitli nedenlerle 1982'de paralel piyasadaki döviz talebinin artması sonucu, resmi kurla aradaki marjın büyümesi, bir bölüm işçi dövizini daha bu piyasaya çekmiş olabilir.

büyümeye geçiş için bir dizi yapısal reform gereklidir

AKAT — Ben de Sayın Tara ile hem anlaşıyor hem de anlaşmıyorum. Ben diyorum ki, Sayın Özal'ın getirdiği bugün de uygulanmasına devam edilen politikalar, istikrar politikalarıdır ve istikrar için başarılı oldular. 1982'de artık istikrar dönemi bitti Türkiye'de. Bu politikalarda büyüme yoktu. Halbuki Türkiye'nin 1982 yılı gündeminde büyüme vardı. Büyüme, Türkiye'de sıradan bir monetarist istikrar tedbirleriyle sağlanamaz. Büyümeye geçiş için bir dizi köprü, yapısal reform gerekli; yapısal dönüşüm gerekli. Halbuki Sayın Özal'ın politikasında bunlar yoktu, diyorum. Sayın Kafaoglu'nun politikasında da bence bunlar yok. Bunlar olmadığı için, şimdi artık istikrarlı bir ülkede istikrar politikası uygulanıyor. İstikrarlı bir ekonomide istikrar politikası uygulamak yanlış bir şey. İstikrarlı bir ülkede büyüme politikası uygulanır. İzlenen politikaların amaçları, yönü açısından 1982 yılı kötü bir yıldır, diyorum.

TARA — Sayın Akat, burada anlaşabiliriz. Yanlış zamanlama meselesi söz konusu... İstikrar politikasından büyüme politikasına geçme sü-

reci 1982'de mi başlamalı idi? Yoksa daha ilerde mi olmalı? Bu tartışılabilir. Sayın Özal, Türk ekonomisini daha liberalleştirmek istiyordu. Sayın Özal'ın serbest piyasa ekonomisine inanan bir kişi olarak, kambiyo kontrollerini azaltmaktan, faizleri serbest bırakmaktan yana olduğunu biliyorum. Ancak çeşitli tesirlerle, bunları gerçekleştirmek imkânını bulamadı. Sayın Özal'dan sonra, ekonomiye devletin müdahalesinin arttığı bir gerçek. Faizde, tekrar idari kararlarla tespit gibi geriye dönüş oldu. Tröst dünyanın her yerinde yasaktır. Halbuki Türkiye'de 10 tane banka birleşip, bir kartel kurup, paranın fiyatını tespit edebiliyor. Buna uymayan banka yöneticileri de ceza tehdidi altında bulunuyor. Türk ekonomisi liberalleşme istikametinde giderken, Türk parasını daha serbest yapma yönünde giderken, Türkiye'deki tasarrufların artması niyet edilirken; bir de bakıyoruz ki son aylarda, bazı kişi ve çevrelerin tesiriyle, bu gidişe ters kararlar alınıyor. Halbuki birtakım reformların, yeniliklerin yapılması lazımdı. 1982 senesinde daha liberal ekonomi, daha serbest ekonomi istikametinde yeteri kadar ilerleme yapılmamış, hatta bazı geri dönüşler yapılmıştır. Hulasa olarak benim tahminime göre ihracat 1982'de daha fazla olabilir. Enflasyon daha düşük olabilir. Kaldı ki resmi enflasyon rakamı konusunda da bazı şüphelerimiz var. Yatırımlar için daha fazla kaynak sağlanabilir, bunun yaratacağı enflasyonist baskı üretim artışı ile dengelenebilirdi. Maalesef bunların hiçbir 1982 senesinde olmadı.

AKAT — 1983'de de olmayacak. Bana sorarsanız, istikrarın bir tek yolu vardır: «Büyüme». Türkiye gibi bir ülkede uzun dönemde istikrarlı bir ekonomiye sahip olmanın yolu hızlı büyümeden geçer. Her yıl 500 binin üzerinde kişinin istihdam edilmek üzere piyasaya çıktığı bir ekonomide, büyüme dışında başka kurtuluş yolu

da yok. İstikrar hiçbir zaman salt ekonomik bir olay değildir. Ekonomi zaten kendisi salt ekonomik bir olay değildir. Ekonomiyle politika ve toplumsal yaşam içiçe geçmiş şeylerdir. Bu koşullarda Türkiye'de istikrar istiyorsak, birtakım kesimlerin hızla artan taleplerini karşılamak istiyorsak, bunun bir tek yolu vardır : «Hızlı Büyüme». Türkiye'de fiyat istikrarının sağlanması hızlı büyümeden geçer. Siyasal istikrar da hızlı büyümeden geçer. İhracattaki artışın devam ettirilebilmesi, sanayi kesiminin hızlı büyümesinden geçer. Ancak sürekli rekabet edebilecek şekilde makinalarını yenileyen, yeni yatırımlar yapan bir sanayi, ihracattaki % 15 - % 20'lik artışları, milli gelir artışı üstündeki reel ihracat artışlarını sürdürebilir. Aksi takdirde bu da mümkün değildir. Dolayısıyla Türkiye'nin 1983 yılı ekonomik gündeminde istikrardan değil büyümeden bahsedeceğiz.

Şimdi bu açıdan baktığımızda ben 1983 yılı için de karamsarım doğrusu. Türkiye'de büyümeye geçmek artık basit bir talep yöneltilmesi olayı değildir. Şu anda talebi artırdığınız takdirde kısa sürede 1979'a geri dönersiniz. Türkiye'de büyümeye geçiş, bir dizi reformların yapılmasına bağlı. Bunların bir kısmında Sayın Tara ile anlaşıyoruz. Örneğin piyasa mekanizmasında liberalleşme, kaynakların dağılımında yoğun piyasa mekanizmasının kullanılması, konvertibilite gibi konularda; buna mukabil ben, özellikle tasarruf oranının yükseltilmesinin piyasaya bırakılabileceği kanaatinde değilim. Makro politikalar da yine piyasaya bırakılamaz. Benim önerim, başka biçimde bir devlet müdahaleciliği ile büyümeyi hızlandırıcı bir dizi rasyonel reformla birlikte komuta ekonomisinden piyasa ekonomisine geçiş... Şu soruyu gündeme getirmek istiyorum : Türk toplumu dördüncü yıl tekrar büyümeye duran istikrarı kabul edecek mi? Açıkçası çeşitli kesimlerden gelen taleple-

rin karşısında durma olanağı 1983 yılında geçen yıllar kadar var mı? Bir seçim yılına giriyoruz. Dolayısıyla politik olarak da birtakım ekonomik talepler gündeme gelecek. Bunlar karşısında direnme gücü azalacak. Bu açıdan da baktığımızda, söyleyebileceğimiz tek şey şu : 1983 yılında artık bizim büyümeden ve büyüme için gerekli reformlardan bahsetmemiz lazım. Bunlar yapılmadığı takdirde, enflasyonun daha fazla artmasını, ödemeler bilançosunda tekrar sorunların belirmesini beklememiz lazım. Bunlar karşısında da bir komuta ekonomisi tipine geçiş yönünde tepkilerin oluşmaya başlamasını beklememiz lazım. Bu beklentilerle, bu tepkilerle karşılaşmamak için ekonomik gündemimize büyümeyi ve bu büyümeyi gerçekleştirecek olan yapısal reformları getirmek zorunluluğu vardır. O yapısal reformlar konusunda aramızda birtakım fikir ayrılıkları olabilir. Bazı konularda reformları farklı düşünebiliriz, farklı maliye politikası anlayışlarımız olabilir. Ama ekonomik düşüncenin gündemine, daha 1982'de girmesi gerekeni, hiç olmazsa 1983'de getirelim diyorum. Artık büyümeye istikrar olamayacağını, hızlı büyümenin Türk ekonomisi için orta dönemde tek istikrar yolu olduğunu kabul edelim ve bunun gerektirdiği köprü reformları tartışalım derim.

türkiye yatırım için
gerekli fonları tasarruf
seferberliği yaparak
içerden üretecektir

TARA — Ben şöyle bir sorabilir miyim? Hızlı büyümenin kaynaklarını nasıl ve nereden karşılayacaksınız? Kısa dönemde iç tasarrufların milli gelire oranını nasıl % 20'lerin üstüne çekeceksiniz? Matematik olarak bunu nasıl yapacaksınız?

AKAT — Matematik olarak bunlardan bir tanesi ve çok önerilene yabancı sermayedir. Ancak benim o konuda çok ciddi şüphelerim var. Türkiye yılda, bugünkü tasarruf eğilimi ile 12 - 13 milyar dolarlık yatırım yapabilecek bir ülkedir. Tasarruf eğiliminde eğer ciddi bir artış söz konusu ise, bu yatırım rakamları yılda 16-17 milyar dolara çıkmaz, kendimizi aldatmıyalım. Kısa dönemde böyle fonlar ortada olmadığı gibi, Türkiye'ye gelmesi için de bir sebep yoktur. Şu halde Türkiye içerden bu fonları üretecektir. Türkiye, bir tasarruf seferberliği yapmak zorundadır. Ayrıca gelir bölüşümü sorunu var Türkiye'de. Ben tasarruf artışının, gelir bölüşümünün düzeltilmesine rağmen yapılacağına inananlardanım. Bunlar bir günde olmaz. Ama ekonomide esas önemli olan, eğilimlerin belirlenmesi, insanların beklentilerinin bu yönde değişmesidir. Toplumun söz konusu hızlı büyümenin hakkaniyet içinde olduğu kanaatine sahip olarak, kendisinden istenen fedakârlıkları normal karşılama; fedakârlık yapıp, kaynakları harekete geçirmesi mümkündür. Ancak bunun psikolojik, idari bir dizi şartları vardır. Bu bir paket olarak karşımıza çıkacaktır. Ama tasarruf oranını yükseltmeden, % 25'e - % 26'ya çıkartmayı planlamadan, 4 - 5 yıl içinde hızlı büyüme olamaz. Milli gelirin % 25 - % 26 oranında iç tasarruf yaparsanız, % 3 ila % 4 de dışardan kaynak alırsanız, milli gelirin % 30'u oranında yatırım yaparsınız. Japonya'da bu oran % 35'dir. Yine de Japonya'ya yetişme olanağımız yok, ama bu oranda yatırım yapabilirsek, Batı ülkeleriyle aramızdaki farkın açılmaması ihtimali vardır.

TARA — Tasarrufları artırabilmek için enflasyonu aşağı çekmemiz lazımdı. Dış ödemeler darboğazından kurtulabilmek için ihracatı geliştirmemiz zorunlu idi. İstikrar programı ile bunlar sağlanmıştır. Yeniden büyüme sürecine geçiş için gerekli alt-

yapı hazırlanmıştır. Şimdi büyüme-ye geçişin zamanını tartışabiliriz. Bu hemen mi olmalıdır, yoksa enflasyon daha da aşağıya çekildikten, tasarruflar daha da artırıldıktan sonra, mesela 1 yıl veya 1,5 yıl sonra mı büyüme sürecine girilmelidir? Bunun hesabının iyi yapılması lazım geliyor.

AKAT — Tabii orada şöyle bir olay var. Enflasyonu bu politikalarla aşağı çekebilme olanakları Türkiye'de artık hızla azalıyor. Şundan dolayı azalıyor. Önümüzde seçimler, normal rejime geçiş var. Gerçekçi olmak lazım. Seçim olayı olmasa dahi başka ülkelerdeki deneyimler gösteriyor ki, hiçbir rejim üretimi artırmadan sırf talebi kısararak uzun süre enflasyonla mücadele edemiyor, bir süre sonra talebi açmak zorunda kalıyor. Her rejim, o rejimi destekleyenlerin isteklerini dikkate almak zorundadır. Türkiye şimdi bu noktaya gelmiştir.

TARA — Acaba gelmiş midir? Yoksa bizim o noktaya gelmemiz için daha altı ay veya bir yıl gibi süre mi gerekli? Büyümeye geçiş için, iç tasarrufların artmasına, yabancı sermayenin girişine ihtiyaç var. Biz mesela bu yıl sonunda 7 ila 7,5 milyar dolar civarında bir ihracata varırsak, enflasyonu ne yapıp yapıp % 20'nin altına indirebilirsek, faiz oranlarını da buna göre % 30'lara çekebilirsek, ekonomik büyümeye geçiş daha kolaylaşır. Büyümeye taraftar bir insan olmama rağmen, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, hâlâ hızlı bir büyümeye müsait gibi geliyor bana.

AKAT — Burada iki ayrı değerlendirmeye söz konusu oluyor. Bana öyle geliyor ki mevcut politikalarla sizin söylediklerinizden hiçbiri olmayacak. Biz bugünkü politikalara devam edip enflasyonu düşürmeye çalıştıkça, çok daha fazla talep baskısı ile karşılaşacağız. Üretimi artırıp enflas-

yonu aşağı çekemediğimiz takdirde, ödemeler bilançomuzda birtakım sorunlar çıkmaya başlayacak. Ben diyorum ki, bugünün politikalarıyla gittiğimiz zaman artık altı ayımız, bir senemiz de yok. Herşeye rağmen toplumun 3 - 4 yıldır bir fedakârlık yapmakta olduğunu gözden uzak tutamayız.

TARA — İstikrar politikası iyi uygulanmış, bugünlere gelinmiştir. Enflasyon % 100'lerden % 30'a düşürülmüş, dış ödemeler aşağı yukarı dengelenmiştir. Bu noktalara gelmeden politika değişikliği yapılamazdı. Ancak bundan sonra büyümeye geçişi düşünebiliriz.

AKAT — Ben de 1982'de bu politikaları değiştirmemiz lazımdı, diyorum. Daha 1982'de olaya uzun vadede ufkundan bakıp, «Bütçe denk mi değil mi, para arzı ne kadar artıyor?» gibi sorunlarla değil; piyasa mekanizmasına geçiş, finans kesiminin radikal reformlarla düzenlenmesi, stratejik sanayileşme tercihlerinin yapılması, teknoloji seçimi, hangi sektörlerde dış piyasaya yönelik ihtisaslaşmaya gidilecek gibi konuların ele alınması ve kararlara varılması gerekirdi. Bu kararları verdikten sonra fillen üretime başlamamız 4 yıl gerektirir. Çocuğun adını koyalım. 1982'de yapılan idare-i maslahattır. Şimdi diyorum ki 1983'de de aynı idare-i maslahat yapılacaktır. Ancak Türk ekonomisinin sorunları idare-i maslahata müsait değildir. Ciddi bir ekonomidir burası ve ciddi sorunları vardır. İdare-i maslahatla işi bir yıl, iki yıl yürütürsünüz, ama sorunları çözemezsiniz. Sorarım, 1978-79'lardan bugüne temelde ne değişmiştir? Rekabet... Türk ekonomisinde rekabet düzeyi 1979'la aynıdır. İthalat yasakları aynen yerindedir. Bankacılık... 1979'daki bankacılık sektörü ile 1983'deki bankacılık sektörü arasında fark yoktur. Yine aynı bankalar, yine aynı üslup,

yine krediyi kullanan firmalar aynı; kredilerin dağılımında bir değişiklik olmuş mudur? Hayır. Korumacılık aynen devam etmektedir. Vergi konuları değiştirilmiş, ama vergi reformu yapılmamıştır. KİT reformundan söz edilmiş, ancak hiçbir şey yapılmamıştır.

TARA — Sizi dinlerken, Sayın Özal'ı dinlemiş gibi oluyorum. Aynı şeyleri söylüyorsunuz.

AKAT — Ben: «Sayın Özal ekonominin yönetiminden sorumlu idi, niye yapmadı?» diye soruyorum.

1983 yılı için bekleyişler, öneriler ve alınması gereken bazı önlemler

AKGÜÇ — Acaba tartışmayı söyle bağlayabilir miyiz? Türk ekonomisinin çok temel sorunları var ve bu sorunlar zamanla büyümektedir. Ancak bu temel sorunlar ikinci planda, yahut üçüncü planda bırakılıp, daha çok Türk ekonomisinin önemsiz diyebileceğimiz bazı sorunları gündeme getiriliyor, kamuoyunda tartışılıyor. Bugünkü toplantımızın bir amacı da, Türk ekonomisi için çok daha ciddi, önemli olabilecek sorunları gündeme getirmek. O itibarla Sayın Alkin, acaba 1983 için hangi konular ekonomik gündeme getirilmeli? Ne gibi politikalar izlenmeli, önlemler alınmalı?

ALKIN — Belli konularda Sayın Akat'dan ayrıldığımı başlangıçta söyleyeyim. Ben 1983 için karamsar değilim. 1982'den daha kötü bir yıl olacağına inanmıyorum. Konunun; «Artık istikrar sorunu bitmiştir, bundan sonra büyümeyi ön plana alalım.» biçiminde ortaya konulmasının da çok yerinde olduğu kanısında değilim. Çünkü açıkça ifade edilmesi

bile, her yönetimin aklının dibinde mutlaka büyüme vardır. Tabludur ki büyümeyesiz bir politika düşünülemez. Ancak ben 1982'nin değil, tam aksine 1983'ün bir ara dönem olduğu kanısındayım. Ortada çok açık matematik gerçekler var. % 4'den daha hızlı büyüme için daha fazla iç ve dış kaynaklara ihtiyacımız olduğu açık. Bunun için iç tasarrufların çok daha yüksek olması ve dışardan sağlanacak olan finansmanın da çok daha yukarı düzeylerde olması gerekmektedir. Dışardan sağlanacak finansmanın 1985'e kadar kapalı olduğu açık. İç tasarruf oranının yükselmesi ise Sayın Akat'ın değindiği gibi birtakım reformlara bağlı. Bence bu reform kararlarını yeni kurulacak olan parlamentoya bırakmamız şart; 1984'den önce bu reform kararlarının alınmasına ben karşıyım. Bunlar çok önemli olan birtakım kararlardır. Hatta kısa dönemde belki halkı bugün beğenmediğimiz istikrar politikasından çok daha fazla sıkıntıya sokacak olan kararlardır. Halkı sıkıntıya sokmadan durup dururken iç tasarruf oranını % 15'den % 25'e çıkarmak mümkün değildir.

Türkiye'nin yapısında birtakım bozukluklar olduğunu hepimiz biliyoruz. Ama bu arada da çok olumlu işlerin yapıldığını da bilmekteyiz. Hatta son altı aydır ekonominin yönetiminde olan kişilerin bile oldukça önemli adımlar attığını çok rahatlıkla söyleyebiliriz. Eksiklikleri, yanlışlıkları olabilir; ama hayli önemli adımlar atmışlardır. Bundan da önemli adımların atılmasının parlamentoya bırakılmasının gerektiği kanısındayım. Reform çok iddialı kelime. Oralara gitmeden birtakım basit hesaplara baktığımızda, Türkiye'nin hemen 1981'den sonra büyümeyi ön plana geçirmesi halinde hangi olanaklarla bu büyümeyi sağlayabileceğini ben bir türlü göremiyorum. 1983 yılı için de bu olanakları göremiyorum. İşte projeksiyonlarımız

açık... İhracatımız en iyimser tahminle 7 milyar dolar. İthalatımız 9,5 milyar dolar. Arada 2,5 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı var. Bugünkü kur politikası devam ettikçe, hatta biraz daha yumuşatılsa bile, geçen yılıkinden daha fazla bir işçi döviz girişine imkân yok. Demek ki 1983 yılında cari işlemler dengesini ancak tutturabileceğiz. Bunun üstünde bir de ödeyeceğimiz borç taksidi ve faiz yükümüz var. Bunları birtakım yeni kredi işlemleri ile yürütmek zorundayız. Bu durumda hani nerede 1983 yılında hızlı büyümenin dış kaynağı?

Gelelim iç tasarruflara. Sanıyorum faiz uyarabileceği kadar tasarrufu uyardı. Bundan sonra yapacağımız köklü değişiklik nedir ki, halkı daha fazla tasarrufa götürelim? Sıkıntı içerisinde olduğunu söylediğimiz halk, tasarrufunu 10 puan daha nasıl artıracak? Hangi gelirinden bu tasarrufu yapacak? Bir yıl, iki yıl içerisinde bu kadar radikal değişiklikler yaratabilir miyiz? Ben de uzun dönemli bir büyümeyi hızlandırma programının yürürlüğe konması taraftarıyım. Ben de devamlı olduğu yerde durarak bir ekonominin toplumsal ve siyasal sorunlarını çözebileceği kanısında değilim. Bazı iyileştirmelerin, reformların yapılması gereğine ben de inanıyorum. Hatta Sayın Akat'ın önerdiği reformların bir tanesine bile karşı değilim. Ama ben derim ki, bu reformları yeni gelecek parlamentoya bırakalım. Hiç olmazsa büyük bir kısmını yeni kurulacak olan parlamentoya bırakalım. Halkın eğilimlerini, tercihlerini de dikkate alalım.

AKGÜÇ — Bir konuyu daha tartışmaya getirebilir miyim? Kullanım meselesini Türkiye'de de gündeme getirmekte yarar yok mu?

AKAT — Ben kendi hesabıma kaynakların etkin kullanılmasıyla Türkiye'de önemli bir potansiyelin harekete geçeceği kanaatindeyim. Komuta ekonomisinden piyasa me-

kanizmasına geçişin önemli miktarda kaynak yaratacağı muhakkak. Ancak yeni düzenleme veya düzeltme yapmak için, yeni kaynağı yaratmak için, ilk bakışta bir miktar kaynak da harcamak zorundasınız. Yapılan yanlış yatırımların düzeltilmesi bedava olmaz. Yapılan yanlış yatırımların düzeltilmesi önemli miktarda kaynak yaratır, ama bu düzeltmenin yapılabilmesi gene de kaynak gerektirir. Şu geçtiğimiz 100 - 150 yıllık ekonomi tarihine baktığımızda, bu oyunun bir tane kuralı varsa, onun da hızlı büyüme olduğunu görüyoruz. Hızlı büyümenin de anahtarı, uzun vadede, iç tasarruf oranının yükselmesi.

ALKİN — Peki Sayın Akat, bunu nasıl yapacaksınız? İşte Latin Amerika ülkelerinin uzun bir tecrübesi var; Brezilya, Meksika, diğer ülkeler bunu başaramadılar. Hatta Türkiye'yi bile bu örneklerle dahil edebiliriz. Ayrıca hızlı büyüme derken neyi kastediyorsunuz?

AKAT — Türkiye için şu anda mühim olan büyüme oranları % 7 - % 8. Ancak benim bazı şüphelerim var bu noktada. Biz bu istikrar programı için önemli miktarda kısa dönemli borç aldık; IMF'den Dünya Bankası'ndan. Biz bugünden 1985'de bu borçları nasıl ödeyeceğimizi planlayamazsak, 1985'de % 7 - % 8 büyüme hızlarına ulaşmamız hayal olur.

ALKİN — Planlandı; 1985'e kadar dış ödemelerde bir sorun görünmüyor. Bu istikrarın bize sağladığı bir avantajdır. Eğer 1985'e kadar biz borçlarımızı nasıl erteleyebileceğimizi ve nasıl ödeyeceğimizi planlayabiliyorsak, bu istikrarın bize sağladığı bir yararadır.

AKAT — Ama borçları geri ödemeye başladığında Türkiye 7,5 - 8 milyar dolarlık bir ihracat düzeyine gelmiş, oturmuş kalmış olacak. O zaman hangi parayla ödeyeceğiz?

ALKİN — O büyüme ile birlikte mutlaka ihracatın ithalatı aşması lazım.

TARA — Biz mevcut sanayimizle 12,5 milyar dolarlık ihracat yapabiliriz. Yeni yatırımlardan evvel, çalışmayan kapasiteleri kullanmak, ikinci hatta üçüncü vardiyaları devreye sokmak lazım. Burada yapılacak tek birşey var. Mevcut tesislerin teknolojisini 1983 teknolojisine getirmek. Çünkü biz hâlâ 1970 başındaki teknolojileri kullanıyoruz. Sayın Akat'a burada katılıyorum.

AKGÜÇ — Şöyle anlıyabilir miyiz? Ekonominin üretkenliğini artıracak yeni yatırımları yapmak zorundayız.

ALKİN — Ama eğer kaynakları fazla zorlarsak, gelecekte başımız daha çok ağrır.

AKAT — Kaynakları zorlamadığımız zaman, sorunlarımız daha ağırlaşacak.

TARA — Bazı eleştirilere rağmen, bizim sanayimiz, hem Avrupa'nın, hem Amerika'nın, hem de Ortadoğu'nun isteklerine uygun olarak kurulmuş. Bu ülkelere satabileceğimiz mallar, özellikle tüketim malları var. Şimdi «Kaynaklar nasıl kullanılmalı?» diye soruyoruz. Modernizasyon ve bazı tevslî yatırımlarına giderek, minimum yatırımla maksimum büyümeyi sağlamak lazım. Bunu ne zaman yapacağız? İmkân nispetinde hızlı olarak yapacağız. Bu yıl büyüme hızı % 4,4 olmuş; bu hızı % 7'lere çıkarabiliriz. Türkiye'nin geniş potansiyeli var. Şimdi daha hızlı bir büyüme için yumuşak geçişe ihtiyaç var.

AKGÜÇ — Toplantıya katıldığınız için hepimize teşekkür ederim.

Derginin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 17 Şubat 1983 tarihinde yapılmıştır.

Çağdaş Banka Süper Sistem

Garanti Bankası
çağdaş Bankacılığı
Türkiye 'de
Süper Sistemle
uygulayan
tek Bankadır

Garanti Bankası
ile çalışın,
Süper Sistemin
sürat ve kolaylığından
yararlanın.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

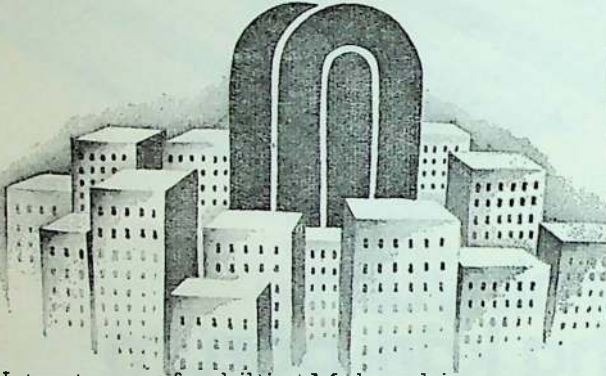
nasaş-trapez 3004

NASAS
ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: | ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul | Güniz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 | Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR | Telex: 43 245 Alan-TR

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:

İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş"tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN
MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Şubesi
İstiklal Caddesi,
Odakule İş Merkezi No. 285
Beşoğlu - İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Subesi
Rihim Caddesi,
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat. 3
Kadıköy - İSTANBUL
Tel.: 30 60 87 - 88 - 89

Bakırköy Subesi
İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat. 3
Bakırköy - İSTANBUL
Tel.: 72 80 20 - 21 - 22

Ankara Subesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
Iştaş Han. No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel.: 17 42 65 - 25 29 82

İzmir Subesi
Cumhuriyet Bulvarı,
1378. Sokak No. 4/4
Alsancak - İZMİR
Tel.: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

PAY senedi pazarı Şubat ayı içerisinde büyük bir canlılık göstermiştir. Ocak ayında kendini hissettirmeye başlayan fiyat artışları, bu ay daha da şiddetlenmiş ve yaygın bir hale gelmiştir. Nitekim portföyümüzde bulunan 45 pay senedinden ancak iki tanesi Ocak ayı fiyat düzeyini korumuş, altı tanesi de fiyat azalışına uğramıştır. Ortalama fiyat düşüşü 125 TL'dir. Altaş ve Siemens'de izlenen değer kaybı 200 TL, Aslan Çimento, Mensucat Santral ve Yapı Kredi pay senetlerinde ise 100'er TL'dir. Buna karşın portföyümüzdeki pay senetlerinden 37 tanesi fiyat artışı gerçekleştirmişlerdir ve ortalama fiyat artışı 1304 TL'dir. Önemli değer artışı gösteren pay senetlerinin başlıcaları şunlardır: Akçimento 2000 TL, Batı Anadolu Çimento 6000 TL, Çelik Halat 1350 TL, Çimsa 2250 TL, Gübre Fabrikaları 1750 TL, İş Bankası 5000 TL, Kartonsan 2000 TL, Koç Holding 3300 TL, Kordsa 5250 ve Koruma Tarım 2400 TL. Bu yaygın ve büyük fiyat artışlarının mevsimlik olduğu ve kâr payı dağıtım beklentilerini yansıttığı açıktır.

Bu gelişmelerin sonucunda pay senedi pazar indeksimiz 157.44 düzeyine yükselmiştir. Ocak ayı indeksi olan 135.51 rakamına oranla yeni indeks tutarının % 16'lık bir yükselme kaydetmiş olduğu görülmektedir. Bu yeni düzeyiyle Şubat ayı pay senedi fiyat indeksimiz, 1978'den beri hesaplanan en yüksek değer olmuştur.

Pay senedi fiyatlarının bu yüksek değerleri koruyup koruyamayacağı, yaşayacağımız ekonomik canlılığın derecesine bağlıdır. Dünya ekonomik konjonktürü ve ülkemizde izlenecek ekonomi politikasının getireceği ekonomik canlılık, işletmelerin faaliyetlerinin artmasına ve dolayısıyla kârlı bir yıl geçirmelerine yol açabilecektir. Dünya ekonomilerinde, düşük faiz oranları ve petrol fiyatlarındaki azalmalar sonucunda resesyonun yavaş yavaş yenilenerek ekonomik faaliyetlerde canlılığın hissedilmeye başlanması, eğer AET ve diğer ülkelerde ekonomik korunma tedbirleri uygulanacak olmazsa, ülkemize ve işletmelerimize olumlu etkileri olabilecek iyi bir gelişmedir. Nitekim dünya ekonomisinin büyümesini sağlayan en belli başlı ülke olan A.B.D.'de inşaat ve otomotiv sektörlerindeki canlanma ve endüstri mallarında görülen stok eritme faaliyetleri, ekonomik konjonktürde yükselmenin başlama evresine girildiğine delil sayılmaktadır. Diğer endüstri ülkelerinin de çok yakında bu evreye girmeleri beklenmektedir. Böylece dünya ticareti gelişebilecek ve gelişmekte olan ülkeler de bundan yararlanabi-

leceklerdir. Nitekim bütün dünya dikkate alınacak olursa, reel büyümenin 1983'de % 2 dolayında olması (1982'de bu oran sadece % 0.3 idi) beklenmektedir.

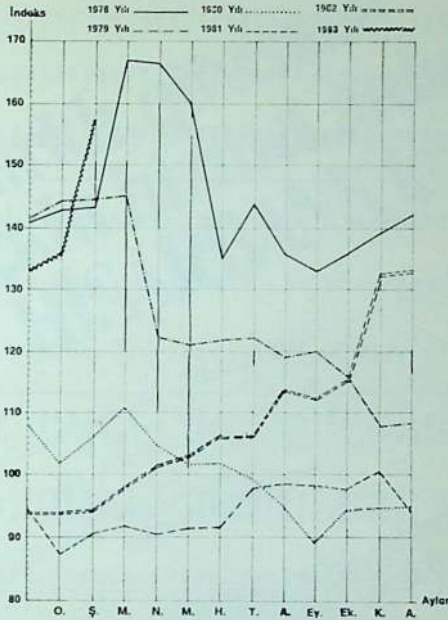
A.B.D.'de geçtiğimiz Ağustos ayında sıkı para politikası uygulamasının terkedilmesiyle, faiz oranları birçok ülkede büyük düşüşler göstermiştir. A.B.D.'de faiz oranları düşerken bu eğilim Kanada, İngiltere, Batı Almanya, Fransa ve Japonya'da da kendini göstermiştir. Sıkı para politikasından vazgeçmenin yanında, genişleyici mali politika uygulamasıyla bazı ülkelerde ekonomik canlanma daha çabuk olacaktır. Çünkü Japonya, İngiltere ve Batı Almanya'nın dış ticaretten sağladıkları gelirler, bu ülkelerde hükümetlerin bu tür uyarıcı mali politikaları uygulamalarına olanak verebilecektir. İtalya ve Fransa'nın enflasyon, zayıf para birimi ve dış ticaret açıkları nedeniyle bu tür mali politikaları, tatbiki olanak bulamayacakları anlaşılmaktadır. A.B.D.'de de dış ticaret açıklarının çok yüksek olduğu ve dolayısıyla genişleyici mali politikaların yoğun bir şekilde uygulamaya konulması beklenmemektedir. Bununla birlikte Nisan ayında çok büyük vergi iadeleri söz konusu olacağı gibi, Temmuz ayında da gelir vergisinde % 10 düzeyinde bir indirim yapılacaktır. Bunların neticesinde halkın harcanabilir gelirinde önemli yükselmeler olacaktır. A.B.D. dünya ticaretinin % 25'ini sağladığından, bu ülkedeki bir ekonomik canlanma uluslararası bir çarpan etkisi yapacaktır. Yani A.B.D.'de canlanma başladıkça, diğer ülkelere daha fazla mal alacak ve dolayısıyla dünya sistemine daha fazla likidite sağlayacaktır.

Bu gelişmeler yeni endüstrileşmiş ülkeleri de etkileyecektir. Nitekim bunların Asya'da olanlarının % 6.1 dolayında büyümeleri beklenmektedir. Fakat Latin Amerika ve Afrika'dakiler ise daha ağır bir büyüme hızı göstereceklerdir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kaderi ise petrol ile diğer belli başlı hammaddelerin fiyatı, borçlanma olanağı ve dünya ticaret hacmine bağlı olarak belirlenecektir. Eğer petrol fiyatları önemli ölçüde düşecek olursa, Meksika ve Nijerya gibi çok borçlu ülkeler, borçlarını ödemede zorluk çekebileceklerdir. Fakat petrol ithalatçısı Brezilya, Arjantin ve Güney Kore yükümlülüklerini daha kolay karşılayabileceklerdir. Bu ülkelere herhangi birinin ödeme güçlüğüne düşmemesi için IMF ve A.B.D. para otoriteleri alarm durumunda olup kredi sınırlarını genişletmiş bulunmaktadır. Çünkü bu ülkelere birinin borç ödememe durumuna düşmesi, para pazarlarındaki büyük bankaların tepetaklak olmalarına neden olabilecektir. Dolayısıyla böyle bir gelişme, ticari kredilerin daralmasına ve uluslararası ticaretin durgunlaşmasına yol açabilir.

Endüstri ülkelerinde izlenecek ekonomik canlanma dünya ticaretini uyaracak ve böylece belli başlı malların ve hammaddelerin düşük kalmış fiyatı yükselecektir. Fakat burada, korumacılık önlemlerinin bir tehlike olarak karşımızda durduğu unutulmamalıdır.

Ülkemiz de bu gelişmelerden azalan petrol faturası (doların kuvvetini artırarak yeni değer kazanmalar söz konusu olmazsa), alınacak dolar borçlarının düşen faiz oranı ve dünya ülkelerinin artan büyüme oranlarının desteklediği talep artışı yoluyla yararlanabilecektir. İşletmelerin de bu olumlu trendden yararlanmak için büyüme ve yatırım stratejilerini yavaş yavaş gündeme alarak yakın bir gelecekte dünya ekonomisinde ve ülke içinde ortaya çıkacak kâr potansiyelle-

rinden paylarını almaya hazır olmalıdır. İşletmelerin beklenen kazançlarında ortaya çıkabilecek bu tür olumlu gelişmeler, bu işletmelerin pay senetlerinin gerçek değer artışlarına uğramalarına ve bu yüksek değerlerin uzun ömürlü ve istikrarlı olmasına yardımcı olacaktır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51
Şubat	96.11	118.57	120.82	114.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	

Sıra No	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (000) TL	Ödenmiş Sermaye (000) TL	Tekrar Yılı Kârı (000) TL		Dağıtılan Kâr Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL)			
				1979	1980	1979	1980 (Nak)	1981 (Nak)	Suvar 1982	Aralık 1982	Ocağ 1983	Subut 1983	
1	ALCIMENTO	310.000	315.000	1.447	128.019	356.320		50	50	1.800	4.500	5.500	7.000
2	ALITAS	60.000	60.000	b d	29.708	50.300		35	35	1.200	1.300	1.300	1.100
3	ARADOLU CAM	350.000	350.000	36.185	331.408	1.300.419		30	34	2.800	5.200	5.500	6.500
4	ARIDAMA	200.000	2.000.000	z	3.199	z		50	z	800	1.000	1.000	1.100
5	AŞLAN GEMİTO	2.228.655	z	z	140.380	z		z	d	550	800	800	700
6	BAGFAŞ	650.000	5 d	399.811	1.751.181	z		20	d	1.600	3.100	3.300	4.200
7	BİNGÖZ	100.000	5 d	83.385	144.000	12.500		12,50		2.100	2.900	2.900	4.200
8	BİTİR ANADOLU ÇİM	75.000	3.000	22.209	21.000	100		100		5.000	10.000	11.000	17.000
9	BURSA ÇİMENTO	149.000	41.430	281.250	391.900	37.500		50	50	5.900	4.800	5.800	7.500
10	CELİK HALAT	216.000	18.345	324.259	268.104	45		50	50	1.900	3.000	3.600	7.200
11	ÇİMSA	160.000	105.900	306.830	1.568.015	30		100	200	2.600	10.000	11.500	13.150
12	ÇİMENTO ELEKTRİK	400.000	400.000	169.707	660.200	25		61	51	1.650	2.100	3.200	4.700
13	EGE GÜBRE	600.000	600.000	87.725	246.628	832.715		40	70	1.000	2.900	3.400	3.800
14	ELBİRCİ FAB	400.000	400.000	29.071	1.170.035	963.000		30	58	1.600	2.900	3.400	3.800
15	GÜLBERK FAB	1.400.000	640.000	79.071	1.440.025	555.300		40	60	1.800	2.500	2.500	4.900
16	GÜLBERK FAB	81.000	81.000	136.189	281.688	304.005		40	60	1.900	3.800	5.900	5.500
17	İS BANKASI	20.000	20.000	50.679	2.876.922	4.761.237		43,75	40	1.400	2.000	2.400	2.000
18	İZCAMA	300.000	9.223.328	b d	339.520	243		243	600,7	35.000	32.000	33.500	38.000
19	KAN	30.000	30.000	136.000	201.386	623.748		58	40	3.000	5.000	5.750	7.000
20	KARTONSAN	30.000	30.000	51.220	181.406	137.817		60	60	2.250	2.900	3.250	5.250
21	KOC HOLDİNG	600.000	600.000	b d	1.247.521	1.604.000		10,8	200	5.000	9.000	9.600	11.500
22	KOC YATIRIM	1.000.000	228.688	b d	164.422	202.421		30	20	1.300	1.800	1.700	5.000
23	KORDSA	375.000	309.212	512.737	760.808	56		60	75	800	1.000	1.400	1.900
24	KORUYA TARIM	525.000	171.501	647.097	904.040	40		70	75	2.400	6.400	7.500	12.750
25	LASSA	3.000.000	141.865	z	z	z		10	10	700	800	1.000	1.150
26	MAKİNA TAKİM	250.000	50.271	75.126	211.167	40		50	50	1.600	2.100	2.250	2.300
27	MENSUCAT SANİRAL	374.000	374.000	b d	521.067	413.000		50	b d	800	900	1.000	900
28	NASAS	2.000.000	325.944	b d	742.459	80.500		40	60	1.700	1.400	1.500	1.500
29	NUH ÇİMENTO	71.500	114.000	126.000	189.532	189.532		82,50	260	12.500	13.000	14.000	15.000
30	OLUK	300.000	114.000	181.408	70.000	40		75	104	2.000	2.600	2.600	3.000
31	OTOSAN	1.000.000	729.250	111.404	181.408	181.408		40	50	1.450	2.500	3.100	4.000
32	PMAS	300.000	729.250	75.195	186.629	114.498		40	50	1.450	1.900	2.500	3.000
33	PLASTIFAY	14.000	46.944	69.221	105.284	127.500		50	50	2.100	1.900	2.000	2.100
34	POLYFEN	50.000	150.200	b d	130.255	245.529		50	50	2.100	2.500	3.250	3.500
35	RABAK	300.000	470.000	281.851	431.285	422.500		55	55	2.750	3.000	3.600	4.300
36	SARHAYAN	600.000	104.616	481.147	659.900	762		155	160	6.500	5.000	5.700	7.500
37	ŞİEMENS	250.000	127.549	b d	1.432.900	65		65	65	2.300	6.600	8.000	7.800
38	SİFAS	104.000	483.116	281.000	309.020	60		60	60	6.000	7.500	8.000	8.200
39	SUNTA	80.000	105.437	85.723	z	z		40	15	1.450	1.900	1.100	1.250
40	T. GİZE VE CAM FAB	1.600.000	1.000.000	447.216	1.038.628	40		82	82	3.000	3.800	4.500	5.800
41	TRANSTURK HOLDİNG	600.000	640.000	182.874	189.020	275.027		40	142	1.650	1.900	1.000	900
42	T. DEMİR DÖKÜM FAB.	800.000	216.186	311.478	z	z		60	60	1.300	1.200	900	1.050
43	UNİROYAL	600.000	7.937	51.008	359.000	17.53		120	120	1.500	3.500	3.250	3.300
44	YAPI VE KREDİ BANKAŞI	5.000.000	5.000.000	58.800	234.323	634.008		10	10	400	100	800	700

Notlar:

- 1) Kayıtlı ve Ödenmiş Sermaye rakamları: 31.12.1982 tarihi itibarıyla düzenlenmiştir.
2) z = Zararlı, b d = Bilgi Değil, d = Döğümçü.

Kaynak: — Türkiye İş Bankası A.Ş. Minkul Kurumlar Müdürlüğü
— Geribors

Farklı, güvenceli ve seckin hizmet anlayışı HİSARBANK'ta

Türk bankacılığında HİSARBANK'ın bugün ulaştığı yer,
bu hizmet anlayışının belgesidir.

HİSARBANK, hep sizler için var oldu.

Size, farklı ve güvenceli hizmet vermek için...

HİSARBANK, kendine özgü bu hizmet anlayışını
gerçekleştirmekle gururludur.

**HİSARBANK farklı, güvenceli
ve seckin hizmet kalésidir.**

HİSARBANK

"Kale gibi banka"

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kağıt sanayi ve ticaret a.ş.

Söyleşi

PETROL SORUNU

DR. NEZİH H. NEYZİ

A. AYDIN DÜNDAR

tedir. Halen 30 dolar civarında olan bir varil petrolün fiyatının 25 dolara kadar düşmesi halinde, öncelikle ülkemiz ve dolayısıyla dünya ekonomisi açısından ne gibi gelişmeler olabilir?

petrol fiyatı varil başına 25 dolara düşse de üretici ülkeler kârlıdırlar

NEYZİ — Petrol fiyatlarının düşmesi, haliyle petrol tüketicisi ülkeler için avantaj sağlayacaktır. Gerçekte üreticiler petrol fiyatını gereğinden fazla artırmışlardır. Bu durumu Amerika da desteklemiştir. Bunun sonucu olarak Ortadoğu'daki petrol üreten krallıklar ve diğer ülkeler muazzam birikimler yapmışlardır. Petrol fiyatının artmasından doğan fonları ise Avrupa'da, Amerika'da, Japonya'da çeşitli kıymetlere yatırmışlardır. Üstelik petrol üreten ülkelerin nüfusları da çoğunlukla azdır. Bu nedenle petrol fiyatı varil başına 25 dolara kadar düşse bile, üretici ülkeler gene kârlıdırlar. Ham petrolden kârlıdırlar, hem de şimdiye kadar yapmış oldukları yatırımlardan gelirleri devam edecektir. Bu bakımdan fiyatların düşmesi, bu ülkeleri olumsuz yönde etkilemez. Yalnız Kuzey Ülkeleri'nin üretimleri ve A.B.D.'nin Alaska'daki yatırımları tehlikeye girebilir. Onlar herhalde petrol alanında yeni yatırımlar, yeni aramalar yapamazlar. Ancak eldeki kuyuları çalıştırabilirler.

DÜNDAR — 1973 ve 1979 şoklarının tüm dünya GSMH'sında % 2-3 oranında bir düşmeye neden olduğu ileri sürülmüştür. Yapılan basit hesaplara göre, petrol fiyatının varil başına 25 dolara kadar düşmesi halinde, tüm dünyada üretim veya GSMH artışı 55 milyar dolara ulaşacaktır. Bunun sonucunda kalkınma

DÜNDAR — Sayın Neyzi, son günlerde ülkemizde ve dünyada, petrol fiyatları ile ilgili gelişmeler kamuoyunu meşgul etmekte, değişik yorumlara neden olmaktadır. 1973'lerde petrol fiyatlarındaki ani artışlar, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde şok etkisi yapmış ve kronik bir enflasyona neden olmuştur. Bu yıllarda fiyatlar eskisinin hemen 10 katına ulaşmıştı. 1979'lardaki ikinci şok, özellikle gelişmekte olan petrol ithalatçısı ülkeler için, iflas tehlikesini de beraber getirmişti. Çünkü, gelişmiş ülkelerin, petrol faturalarının bir bölümünü üretip ihraç ettikleri mal ve hizmetlere ekledikleri bilinmektedir. Gelişmekte olan alıcı ülkeler ise, petrol dışındaki zorunlu ithalatları dolayısıyla, bu zamlı faturayı da ödemişler ve güç durumunda kalmışlardır. Bugünlerde petrol fiyatları düşmek-

hızlarında binde 7-8 civarında bir artış meydana gelecektir. Ayrıca, üretim ve iş hacminin artmasının, diğer ülkeleri de olumlu yönde etkileyeceği ifade ediliyor. Yani petrol fiyatının düşmesi, dünya ekonomisi açısından olumlu karşılanmaktadır. Tabii bu fiyat düşüşünün bir de enflasyonu durdurma açısından etkisi vardır.

Buna karşılık OPEC ülkelerinin gelirlerindeki düşüş nedeniyle, bu ülkelerin bugüne kadar canlı tuttukları bazı yatırım mallarının talebinde düşmeler beklenmektedir. Bir başka tehlikeli gelişim, Ortadoğu ülkelerinin dışındaki petrol üreten ülkelerle ilgilidir. Bunlardan biri, çok hızlı yatırım yapan Meksika'dır ve tüm dış ödemelerini petrol gelirlerine bağlamıştır. Buna benzer diğer bir ülke Nijerya'dır. Bu ülkeler uluslararası para piyasalarına büyük çapta borçludurlar. Borçlarının tutarı 120 milyar doları aşmaktadır. Petrol gelirlerindeki düşmeler, bu borçların ödenmesinde aksamalara yol açabilir. Bu durum uluslararası bankacılık sisteminde olaylar yaratabilir. Bir başka konu, sizin de değindiğiniz, İngiltere'nin durumudur. Petrol fiyatlarının varil başına 20 dolar sınırından aşağıya düşmesi halinde, İngiltere'nin Kuzey Denizi'ndeki petrol üretiminden vazgeçeceği söyleniyor. Sonuç olarak, sizce petrol fiyatlarındaki bu düşüş, sanayileşmiş ülkelerde üretim ve satış artışına dönüşecek midir? Yoksa, OPEC ülkelerindeki muhtemel talep azalışı başka bir krize mi neden olacaktır? Ayrıca, pahalı petrol fiyatları karşısında ikame enerji kaynaklarına yapılan yatırımların durumu ne olacaktır? Meselenin avantajlı yanını dikkate alırken, neden olacağı olumsuz gelişmelerin etkilerini de değerlendirip genel bir yorum yapmak mümkün mü?

NEYZİ — Olumlu yanları daha ağır basar. Örneğin, Meksika ve Nijerya ekonomilerini ele alalım. Bu

ekonomiler esasen yanlış yoldadırlar. O kadar ki, aşırı petrol gelirlerine rağmen bugünkü durumlarına düşmüşlerdir. Bu kadar kötü duruma düşmeleri, bu ülkelerin yanlış bir ekonomik yol izlediklerini gösteriyor. Bu bakımdan petrol fiyatlarının düşmesi ya da artmasının bu ülkelerin durumu ile bir ilişkisi yoktur. Tabii fiyatların yükselmesi onların lehinedir. Ama fiyatlar düşse de, onların izledikleri bu yanlış yoldan dönmeleri gerekir. Öte yandan petrol fiyatları varil başına 20 dolara düşünceye kadar, tüm üretici ülkeler faaliyetlerini sürdürebilirler. İngiltere, Kuzey Ülkeleri'nden Norveç ve A.B.D. petrol çıkarmaya devam edebilir. Ashında olay şudur : Gereksiz derecede artmış olan bu petrol fiyatları, şimdi yavaş yavaş normaline dönmektedir.

DÜNDAR — Yani şöyle anlıyorum : Büyük petrol üreticisi olan Körfez ve Kuzey Afrika ülkeleri, petrolün varilini 4-5 dolara mal ediyorlar. Bu ülkeler için 25 dolarlık bir fiyat dahi çok büyük marjlar getiriyor. Bu bakımdan söz konusu ülkelerde büyük bir üretim ve talep düşüşü beklenemez. Fiyat düşüşünden zarar görecektir olanlar, Meksika, Nijerya gibi ülkelerdir. Bunlar esasen ekonomileri kötü yönetilen ülkelerdir. Dolayısıyla sadece bu ülkeleri kurtarmayı öngören bir fiyat artışı önemli değildir. Dünya ekonomisi açısından, petrol fiyatlarındaki düşme iyilik getirecektir. Acaba doğru mu ifade ettim?

NEYZİ — Evet, tamamen böyledir. Bir noktayı daha ilave edeyim : Bu kadar büyük gelirler elde eden bu Ortadoğu krallıkları ya da emirlikleri, sanayileşmiş ülkeler tarafından yanlış yatırımlara yönlendiriliyorlar. Bu ülkeler anlamadıkları, bilmedikleri yatırımlara girişiyorlar. Ayrıca muazzam lüks yatırımlar yapıyorlar. Petrol fiyatlarındaki düşme, bu açıdan söz konusu ülkelere yarar sağlayacaktır. Bir başka deyişle,

ayaklarını yorganlarına göre uzatmayı öğreneceklerdir.

DÜNDAR — Anladığım kadarıyla, petrol fiyatlarındaki gerileme, uzun süredir hastalık halinde bulunan dünya ekonomisindeki krizi hafifletici nitelikte olacak ve ferahlık yaratacaktır. Petrol fiyatlarının düşmesi, dünya çapında bir iyilik getirecek; giderek enflasyon azalacak, faizler düşecek ve yatırımlar artacaktır.

NEYZİ — Evet, böyle düşünüyorum.

DÜNDAR — Söz konusu ettiğimiz dünya ekonomisi içinde Türkiye de yer alıyor. Dilerseniz, petrol konusunu bir de ülkemiz açısından ele alalım ve durumu değerlendirmeye çalışalım. Bilindiği gibi Türkiye OECD ülkeleri içinde yer alıyor. AET ülkeleri ile de yakın ilişkiler içindedir. Yani hem gelişmiş ülkelerle hem de biraz önce sözünü ettiğimiz yakın komşularımız olan petrol üreticisi Ortadoğu ülkeleriyle dış ilişkilerimiz

var. Şu anda petrol fiyatları varil başına 30 dolar civarında. Henüz 25 dolara düşmüş değil. Tabii biz sorunu, fiyatın 25 dolara düşeceği ümidi ile tartışıyoruz. Fiyatın gerçekten 25 dolara inmesi halinde, yine basit bir hesaplama ile, Türkiye'nin petrol ithalatından yılda 400 milyon dolar civarında bir kazancı olacağı söyleniyor. Ayrıca Türkiye, büyük çapta dış borç kullanmak zorunda olan bir ülke. Petrol fiyatlarının artışı, dünyada faiz hadlerini yükseltmiştir. Fiyatların düşmesi sonucu, faiz hadleri de gerileyecektir. Faiz hadlerinin bir - iki puan gerilemesi halinde, Türkiye'nin dış borçları nedeniyle ödemek zorunda olduğu faiz yükü de azalacaktır. Bütün bu gelişmeler, ülkemizin ödemeler dengesindeki açığı % 20 civarında azaltacaktır, şeklinde olumlu ya da iyimser yorumlar var. Bu konudaki görüşlerinizi alabilir miyim?

petrol fiyatlarındaki düşüş kısa vadede türkiye'ye rahatlık getirmeyecektir

NEYZİ — Şimdi bu konuya iki yönden bakmak lazım. Bizim kısa vadeli petrol anlaşmalarımız vardır. Özellikle yakın komşularımız olan İran ve Irak ile... Petrol piyasalarında fiyatlar düştü diye biz fiyatı düşüremeyiz. O anlaşmaları uygulamamız gerekir.

DÜNDAR — Bunlar yıllık anlaşmalar mıdır?

NEYZİ — Yıllık anlaşmalardır. Bunlara uymamız gerekir. Çünkü biz de onlara malımızı yüksek fiyatla satabiliyoruz. Fiyatları indirecek olursak, ihtilaf çıkar. Yani petrol fiyatlarındaki düşüş, kısa vadede -örneğin 1983'de- Türkiye'ye bir rahatlık getirmeyecektir. Ne yazık ki biz,

Dr. Nezi H. NEYZİ

dünya piyasalarında petrol fiyatlarının düşüşünden 9 - 10 gün kadar önce bu anlaşmaları bağladık. Birer yıllık olarak İran ile 5 milyon tonluk, Irak ile 4 milyon tonluk bağlantılar yaptık. Geride bir de Libya var. Libya bize yaptığı petrol satışını artırmak istiyor, ama yüksek fiyatlardan. Tabii artık buna imkân yok. Fakat yapmış olduğumuz bağlantıları, aynı fiyatta tutmaya mecburuz. Konuyu uzun vadeli düşünenecek olursak, biz de aynı ülkelere yüksek fiyatla mal satıyoruz. Yani bu piyasaları kaybetmemek gerekir. Bununla beraber 1984'de durum değişecektir. Yapılacak anlaşmalar daha düşük fiyatlarla, daha doğrusu dünya petrol piyasası fiyatı ne ise onunla olacaktır.

DÜNDAR — İzin verirsiniz, konunun ihracatımızla ilgili kısmına daha sonra gelmek istiyorum. Petrol konusunu biraz daha genişletmemizde yarar var. Ben şöyle anlıyorum: Petrol fiyatları henüz tam anlamıyla ya da yeterince düşmüş değildir. Fiyatlardaki düşüş oranı % 6 - % 7 civarındadır. Oysa spot piyasada fiyatlar daha da düşüktür ve halen varil başına 30 doların altında işlem görmektedir.

NEYZİ — Bu bakımdan biz bu yıl spot piyasadan petrol alımı yapabiliriz. Burada kârımız vardır. Ama tabii anlaşmaları bozmadan.

DÜNDAR — Bu durumda 1983 yılı için kârımız, bir bakıma spot piyasadan yapacağımız petrol alımları ile sınırlı kalacaktır. Yani, ülkemizin toplam avantajı 400 milyon dolar olmayacaktır.

NEYZİ — Olamayacaktır. Anlaşmalar yaptığımızı göre, olmaması da gerekir. Çünkü, aksine bir durumu öldürmeye çalışırsak, piyasalarımızı kaybederiz.

DÜNDAR — Daha önceki anlaşmaları bozmamamız gerekir, diyorusunuz.

Şu halde meselenin bir başka yanına da bakmak durumundayız. O da şu: Komşumuz olan petrol üreticisi ve satıcısı ülkeler için muhtemel bir gelir azalması söz konusudur. Çünkü fiyatlar düştüğüne, onlar da sadece petrol sattığına göre, genelde gelirlerinin azalacağı açıktır. Şimdi bu durumun, Türkiye'nin bu ülkelere yaptığı -son yıllarda giderek artan- ihracata etkisi ne olacaktır? Kamuyunda merak uyandıran bir soru da bu... Biraz önceki açıklamanızdan anlıyorum ki, bizim için petrol ithalatının direkt olarak getireceği avantaj çok büyük olmayacaktır. Çünkü anlaşmalarımız yapılmıştır. Eğer ihracatta da olumsuz bir gelişme olursa, o takdirde petrol fiyatlarının düşmesi Türkiye için bir talihsizlik getirecektir. Yani diğer ülkelerin tersine bir durum söz konusu. Herkes için olumlu olan bir olay, bizim için talihsiz bir olay olacaktır.

Bu konuda bazı yorumlar yapıyor. İzin verirsiniz, arzedeğim. Elimizde 1982'nin kesin rakamları olmamakla birlikte, Türkiye'nin geçtiğimiz yıl yaptığı ihracatta, komşu İslam ülkelerinin payı % 50'yi aşmıştır. Bu ilk defa olan bir olaydır. Örneğin, OECD ülkelerine 1982 yılının ilk 10 ayında 1,9 milyar dolarlık ihracat yapılmışken, aynı süre içinde İslam ülkelere yapılan ihracatımızın toplamı 2,2 milyar dolardır. 1981'de Irak'a 311 milyon dolar olan ihracatımız, 1982'nin 10'uncu ayında 524 milyon dolara yükselmiştir. Yine bilinen rakamlara göre, İran geçen yıl Türkiye'nin uzun yıllar tek büyük alıcısı olan Almanya'yı ve Irak'ı geride bırakarak 800 milyon dolar civarında bir rakamla ülkemizin en büyük alıcısı haline gelmiştir. Bunların ötesinde Suudi Arabistan, Libya, Cezayir ve 150 milyon dolarlık bir alımla portaya yeni giren Mısır var. Biraz önce buyurdunuz ki, bu ülkelerde petrolün maliyeti genellikle 4-5 dolar civarındadır. Petrolü varil başına 25

dolara satsalar bile kendilerine önemli bir gelir marjı kalacaktır. Dolayısıyla petrol fiyatının düşmesi dış ödemelerini fazla etkilemeyecektir. Üstelik Suudi Arabistan gibi ülkelerin dışarıda yapılmış büyük yatırımları vardır. Amerikan hazine bonoları, büyük şirketlerin pay senetleri vardır. Dolayısıyla oralardan gelirleri devam edeceğine göre, bu gibi ülkelerin bir ödeme problemi olmayacaktır. Ancak İran ile Irak'ın durumları ilginçtir. Çünkü savaşın bu iki ülkenin harcamalarının büyük bölümünü silaha ayırdıkları bir gerçektir. Bu ülkelerin gelirlerinin azalması, acaba bizim onlara sattığımız mallar konusunda bir tereddüt yaratılmayacak mıdır? Kısacası bu ülkelere olan ihracatımız konusunda bir değerlendirme yapar mısınız, Sayın Neyzi?

ihracatımızın genelde serbest ülkelere ortadoğuya kayması tehlikeli bir gidiştir

NEYZİ — Bu aşamada özellikle ticaretimizin Ortak Pazar'dan ve Amerika'dan söz konusu ülkelere kayması üstünde durmak istiyorum. İhracatımızın yaklaşık altıda biri İran'a yapılıyor. Arap ülkelerinin ihracatımızdaki payı çok arttı. Buna karşılık Avrupa ülkelerine yaptığımız ihracat nispeten azaldı. Bu bence tehlikeli bir gidiştir. Çünkü bu gibi ülkeler, serbest ülkelere benzemezler. Örneğin Amerika'da bir milyar dolarlık bir piyasa tutabilsek, bu bizim için iyidir. Ama Amerika için bir milyar dolar küçük bir rakamdır. Böyle bir piyasa tutulunca, bu rakamda büyük bir düşme olmaz. Oysa Suudi Arabistan Krallığı ve diğer emirlikler için durum böyle değildir. Herhangi bir otoritenin sözü ile bizim bu ülkelere yaptığımız ihracat durabilir. Üstelik herhangi bir şeyden dolayı!.. Bu bakım-

dan kanımca ihracatımızın bu tarafa doğru kayması tehlikelidir. Genelde ihracatımızı arttırmak istiyoruz. Tabii artıralım, ama öbür taraftan kısmıyalım. Biz şimdi işin biraz kolayına gidiyoruz. İran ile Irak arasındaki savaş, maalesef bizim için bir avantaj oldu. Her iki taraf da bizden satın alıyor. Üstelik bazı ülkelerle geçinemedikleri için bizden alıyorlar. Bu, tehlikeli bir gelişmedir. Bununla beraber bu durumun bizim için iyi bir tarafı da var. O da, biz bu gibi piyasalara alışıyoruz. Ancak bizim serbest ticaret yaptığımız diğer piyasalardaki kaybetmememiz lazım. Avrupa'daki ve Amerika'daki piyasalarımızı unutmamız ve onları geliştirmemiz gerekir. Bugün için komşu ülkelere rahat mal satıyoruz. Tabii bu ülkelerin bize çok yakın olmalarının da bunda etkisi var. Ama tümüyle bu ülkelere bağlanamayız. Diyelim ki, ilerde bu ülkelere yaptığımız ihracatın nispeti % 70'lere çıktı. O zaman bizim dış ticaretimizin durumu ne olacak? Bu nedenle ihracatımızı mümkün mertebe dengeli tutmamız lazım.

DÜNDAR — Yani, komşu ülkelerin petrol nedeniyle gelirlerinin düşmesi ya da çıkmasının çok önemli olmadığını vurguluyorsunuz. Anladığım kadarıyla bu ülkelere yapılan ihracat, ekonomi dışı bir takım subjektif kriterler taşıyor. Bu nedenle ihracatımızın büyük çoğunluğunun bu tarafa kayması, bir riski de birlikte getiriyor. Aslında ihracatımızın daha gelişmiş ve oturmuş ülkelere yönelmesi gerekiyor. Böyle mi düşünüyorsunuz?

NEYZİ — Evet... İhracatımızın birkaç ülkeye yönelerek gelişmesi, konuya uzun vadede baktığımızda, doğrusu beni korkutuyor. Örneğin, İran'ı ele alalım. Kanımca bu ülkeye yaptığımız ihracatı 100 milyon dolardan yukarı çıkarmamak lazım. Ekonomimizi ve ihracatımızı uzun vadede güven altına alabilmek için, sadece bir-

kaç ülkeye bel bağlamamamız gerekiyor. Her ülke için, uzun vade göz önünde tutularak, bunun hesabı yapılmalıdır. Böyle düşününce de İran için 100 milyon dolarlık ihracatı yeterli buluyorum.

DÜNDAR — Ama bugün için bu ülkeye yaptığımız ihracat 700 - 800 milyon dolar civarında.

ortadoğu'da
uzun vadede
neler yapılabilir?

NEYZİ — Aşırı gelişmiş durumda. İşte buna dikkat etmemiz, o ekonomiye ve oradan gelecek gelire fazla bel bağlamamamız lazım. Buna karşılık başka şeyler yapabiliriz. Şimdi Basra Körfezi'nin ağırlığı hepimizce biliniyor. Körfezin bugünkü zor durumundan yararlanarak bazı olumlu adımlar atabiliriz. Örneğin, pipe-line ile İran petrolünü Batman'a getirebiliriz. Batman ile İskenderun arasında esasen pipe-line var. Böylece İran'ın transit ticaretini üstümüze çekebiliriz. Ayrıca İran için Basra Körfezi'nin alternatifidir. Ancak kişisel görüşüme göre en iyisi ve kolayı İran petrolünü pipe-line ile Batman'a bağlamaktır. Bunların dışında eski bir proje var. Bu proje İran'ın Kum şehrinin petrol boru hattı ile İskenderun'a bağlanmasını öngörüyor. Bu proje de canlandırılabilir.

Böylece İran petrolü Basra Körfezi'nden yukarı çekilmiş olur. Ayrıca hem süreyi kısaltmış hem de gemileri Süveyş kanalını geçmekten kurtarmış oluyoruz. İran petrolünün Avrupa'ya Türkiye üzerinden göndermek lazım. Bu gerçekleşirse, bu geçişten

ülkemiz büyük avantaj sağlar. Örneğin, Botaş boru hattından yılda 100 milyon dolar kadar bir gelirimiz var. Daha önce sözünü ettiğim Kum - İskenderun petrol boru hattı projesi, İranlı bir politik liderin ters karar vermesi yüzünden ertelendi. Yoksa ekonomik açıdan bu pipe-line hepsinden iyidir. İran petrolünün Türkiye üzerinden geçerek Avrupa'ya ulaşması, böylece çok ucuza mal edilebilir.

DÜNDAR — Acaba bu proje, Süveyş'in battal edilmesinden sonra mı düşünüldü?

NEYZİ — Sanırım 1967 yıllarında. Süveyş kapanınca, petrolün Türkiye üzerinden akıtılması düşünüldü.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1982 yılı cildi :	1.500.— TL
1981 yılı cildi :	1.000.— TL
1980 yılı cildi :	700.— TL
1979 yılı cildi :	600.— TL
1978 yılı cildi :	500.— TL
Önceki yıllar :	400.— TL

İSTEME ADRESİ :

Catalçeşme Sokak No. 17/4
Cağaloğlu - İstanbul
TELEFON : 26 34 11

Hatta bir ara da bu pipe-line'in Rusya üzerinden geçirilmesi söz konusu edildi. Tabii bu bir politik tutumdur. İran'ın o zamanki idarecileri, nedense petrol boru hattının Türkiye üzerinden geçmesini istememişlerdir. Şimdi biz bu gelişmeleri göz önünde tutarak, mevcut durumdan yararlanabiliriz. Öncelikle yapacağımız iş, Hopa ve İskenderun'u petrol limanları olarak geliştirmektir. Böyle yapınca, petrol boru hattının yanı sıra limancılıktan ve denizcilikten de kazanacağız. Transit ticaretten ülkemiz büyük kazanç sağlayabilir. İran şu anda Hopa üzerinden az da olsa ihracat yapmaktadır. Fuel oil tankerlerle karayolundan Hopa'ya taşınıyor. Hopa'da gemilere yüklenip Avrupa'ya satılıyor. Bu yol çalışmaya başladı. İran zor durumda kalınca bu masraflı taşımacılığa bile başvuruyor. İşte bizim bunu daha verimli bir hale sokmamız gerekiyor.

ortadoğu ülkelerine tavuk, yumurta, peynir gibi gıda maddelerinin ihracatını artırabiliriz

Suudi Arabistan'a gelince... Kanımca bu ülkeye olan satışımızı da dengede tutmamız lazım. Ayrıca bu ülkeye satacak yeni mallar bulmalıyız. Çeşitlerimizi geliştirmeliyiz. Bakıyoruz, Suudi Arabistan'da Bulgar peyniri satılıyor. Yumurta Hollanda'dan geliyor. Böyle olunca, bizim doğu illerimizde acele tavuk çiftlikleri kurmamız lazım. Örneğin, Van gölü civarında. Arazi ucuz, su bol. Orada her kasabanın yanına yüzbinlik tavuk çiftlikleri kurulabilir. Üstelik bu iş bir yılda gerçekleştirilebilir. Elimizde bu imkân ve teknoloji var. Tavuk çiftliklerini derhal kurup, Arap ülkelerine donmuş tavuk ve yumurta ihraç etmemiz lazım. O ülkelerin proteine ihtiyaçları var. Biz ise yemi kı-

sa sürede proteine çevirip Arap ülkelerine satabiliriz. Tavuk çiftlikleri kurma işi, bizim kısa vadede yapabileceğimiz, büyük yatırım istemeyen bir konudur.

Öte yandan Bulgaristan Arap ülkelerine girmiş, peynir satıyor. Niçin biz satmalıyım? Doğu illerimizde hayvan bol. Peynir imalathaneleri kurabiliriz. Peynirimizi Suriye'ye, Irak'a ve bölgedeki diğer ülkelere gönderebiliriz. Çünkü onların sürekli olarak gıdaya ihtiyaçları var. Petrolün fiyatı varil başına 20 dolara da düşse, bu ülkeler gıda maddeleri almak zorundalar. Avrupa ülkelerinin önüne geçip, onlara gıda maddelerini biz satmalıyız. Bir örnek vereyim. Birkaç yıl öncesine kadar Suudi Arabistan'daki çocukların gıdasını İsviçre'nin Nestle şirketi temin ediyordu. Tereyağı, süt, reçel, çukolata gibi gıda maddeleri İsviçre'deki bir ya da birkaç merkezden çeşitli ulaşım araçlarıyla Suudi Arabistan'a gönderiliyor ve okul çocuklarının ihtiyaçları karşılanıyordu. Duyduğuma göre şimdi bu işi bir Amerikan firması almış. Biz böyle bir işi belki tek başımıza üstlenemeyiz. Çünkü o kadar sütümüz, tereyağımız, reçelimiz yok. Ama büyük ölçüde dağıtım yapan şirketlere ucuz gıda maddeleri satabilir ve bu yoldan o piyasalara girebiliriz. Batılı ülkeler o piyasaları etüt etmişler, ihtiyaçları saptamışlar, ona göre mal satmışlardır. Dolayısıyla parayı da onlar çekmişlerdir. Şimdi bizim de Arap ülkelere gidip ciddi etütler yapmamız, araştırmalarda bulunmamız ve neyi satabileceğimizi saptamamız lazımdır. Ben örnek olarak tavuk ve yumurtayı verdim. Çünkü yumurtanın Hollanda'dan Suudi Arabistan'a gitmesi olacak iş değil. Biz burada burnunun dibindeyiz. Ama ne yazık ki bizim doğu bölgemizde tavuk yoktur. Bugün Tatan'a gidin sokakta tavuk göremezsiniz.

DÜNDAR — Acaba iklimle mi ilgili?

NEYZİ — İklimle ilgili değil. Zamanında tavuk hastalığı olmuş ve bu yüzden vazgeçilmiş. Ben senelerden beri doğu illerimize gider, incelemeler yaparım. Çevrede tavuk yoktur. Bir lokantaya gitseniz tavuk bulamazsınız. Belki bazı evlerin etrafında bir iki tavuk vardır. Gayet ikel usullerle bakılmaktadırlar.

DÜNDAR — İzin verirseniz, yarınızı şöylece özetlemek istiyorum : Petrol fiyatının 25 hatta 20 dolara düşmesi önemli değildir. Biz Ortadoğu ülkelerine rahatlıkla gıda maddesi ihraç edebiliriz. Bugün başlamış olan ihracatı daha da geliştirebiliriz. Petrol fiyatlarının düşüşü ile bizim yapacağımız gıda maddesi ihracatı arasında direkt bir ilişki yoktur. Ancak akıllıca hareket etmemiz gerekir.

NEYZİ — Evet, çok dikkatli olmamız lazım. Ayrıca o piyasalardan bugün için pahalı petrol alımına da devam etmemiz ve fiyatı kırmamamız gerekiyor. Yani yaptığımız anlaşmalara uymalıyız.

DÜNDAR — Fiyatlar genelde düşüğüne göre...

NEYZİ — O zaman biz de fiyatımızı ona göre ayarlarız.

DÜNDAR — Anladığım kadarıyla, gıda maddeleri ihracatı konusunda, fiyat hareketlerinin bir sorun getireceğine katılmıyorsunuz. Üstelik Ortadoğu ülkelerine coğrafi yakınlığımız nedeniyle daha ucuz fiyat sunabilme olanağımız var. Hatta söz konusu ülkelerin gelirlerindeki düşmeler, şansımızı daha da artırır. Çünkü alıcılar fiyat analizlerini daha dikkatli yaparlar ve bu durumda bizim mallarımıza olan tercihleri artar. Bu görüşünüz sadece gıda maddeleri için mi?

aldığımız kadar da satmalıyız

NEYZİ — Genelde gıda maddeleri için. Ama diğer dayanıklı ev eşyalarında da aynı durum söz konusu. Elimizde ev aletleri stoku var. İran'a 60 bin, Irak'a 40 bin buzdolabı ihraç etmişiz. Bu ihracat devam edebilir. Ayrıca elimizde büyük şeker ve tütün stokları var. Bunları da satabiliriz. Petrol fiyatları düşse dahi, karşılıklı anlaşmalar yaparak, ne kadar petrol alıyorsak, o kadar mal satmamız lazım.

DÜNDAR — Görünmeyen bir taksas mı düşünüyorsunuz?

KONUŞMACI HAKKINDA : Dr. Nezi H. Neyzi 1923 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1944'de Robert Kolej'i bitirmiş, A.B.D.'ne giderek «İş İdaresi» öğrenimini 1948'de Philadelphia'daki Wharton School of Finance'da tamamlamıştır. Doktorasını İ.Ü. İktisat Fakültesi'nde verdikten sonra «Harvard Business School»da «Piyasa Araştırmaları» konusunda ihtisas yapmıştır. Ankara'da İktisadi Yardım Teşkilatı'nda İktisatçı ve Mobil Oil'de 15 yıl «Piyasa Müşaviri» olarak çalışmıştır. İ.Ü. İşletme İktisadi Enstitüsü'nün kuruluş yıllarında Müdür Muavini olarak «İşletmecilik Kursları»nı başlatmıştır. Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti'nde bir süre Genel Sekreterlik yapmıştır. İ.Ü. İşletme İktisadi Enstitüsü'nde ve Robert Kolej'de «Piyasa Araştırmaları» ve «Uluslararası Pazarlama» dersleri vermiştir. Türk Sevk ve İdare Derneği'nin kurucularındandır. Bir süre Denizcilik Bankası T.A.O.'nun Genel Müdürlüğü'nü yapmış, daha sonra Ulaştırma Bakanlığı Müşavirliği'nde bulunmuştur. Halen PEVA (Piyasa, Etüd, Araştırma ve Müşavirlik) firmasının sahibidir. «Türkiye'de Petrol Sanayi» (1961) adlı kitabın yazarıdır. Gazetelerde ve dergilerde çeşitli makaleleri yayımlanmıştır. İngilizce ve Fransızca bilmektedir. Evlidir ve iki çocuk babasıdır.

NEYZİ — Evet. Şimdiye kadar biz bunu ihmal etmişiz. Örneğin, Suudi Arabistan'dan muazzam petrol alırdık, buna karşılık oraya hiçbir şey satmazdık. Aynı durum Kuveyt için de söz konusu. Halbuki dış ticaretle satın alınan bir satma hakkı olur. Karşılıklı bir anlaşmaya girilir. Biz bunu yıllarca ihmal etmişiz ve üzerinde düşünmemişiz. Nasıl olsa pamuk, tütün gibi belirli ürünlerimizi bazı ülkelere ihraç edebiliyoruz, diye konuyu önemsememişiz. Fakat şimdi durum değişti. Biz iyi-kötü İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Bahreyn'e girmiş vaziyeteyiz. Bu gelişmeyi değerlendirmek ve üzerinde dikkatle durmak lazım.

DÜNDAR — İhracatımızdaki gelişme, kamuoyunun en çok merak ettiği bir konu. Kuzey Afrika'yı da içine alan İslam ülkelerinin ihracatımızdaki payı % 50'nin üstüne çıkmış. Bu, üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir gelişmedir. Konuşmanızdan çıkardığım sonuca göre, bizim İslam ülkelerine yaptığımız ihra-

catın ana bölümlerini gıda maddeleri ve dayanıklı ev eşyaları teşkil ettiğinden, bunlara olan talep, düşmeyecek ve devam edecektir. Ancak petrol anlaşmalarına ve yapılan protokollara uymak ve aynı ülkelere mal satmak şartıyla, Türkiye'nin İslam ülkelerine yaptığı ihracat bakımından 1983 yılı için bir tehlike görmüyorsunuz.

NEYZİ — Zaten petrol fiyatlarında genelde % 8'lik bir düşme var. Bu, petrol üreten ülkeler için önemli bir düşüş değildir. Üstelik onların yaptıkları ithalat içinde bizim ihracatımız çok küçük bir yüzdeyi teşkil eder. Bizim için önem kazanan bu rakam, gerçekte onlar için hiç de önemli değildir.

petrol fiyatları ve dış müteahhitlik hizmetleri

DÜNDAR — İzin verirseniz, bir başka konuya geçmek istiyorum. Bildiğiniz gibi, son beş yıl içinde, Türk müteahhitlerinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaptıkları inşaat kontratlarının sayısı büyük gelişme gösterdi. Yine kesin rakam sunamayacağım, ama 14 - 15 milyar dolarlık bir portföyden, bir montandan söz edilmektedir. Türkiye'nin dışı açılmasında müteahhitler; iş adamlarının, ihracatçıların ve sanayicilerin öncüleri olmuşlardır. İnşaat alanında uluslararası rekabeti göğüsleyerek kontratlar imzalamışlardır. Türkiye'nin bu konuda büyük beklentileri var. Üstelik bu alanda sadece müteahhitlik kârları önemli değildir. Müteahhitlik hizmetleri dolayısıyla yapılan ihracat da önem taşımaktadır. Müteahhitlerimizin dış ülkelerde aldıkları işlerin bir bölüm malzemesini Türkiye'den ithal ettiklerini biliyoruz. Şimdi, petrol fiyatlarının düşmesi ha-

A. Aydın DÜNDAR

inde, müteahhitlerimizin durumu ne olur? Gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmeleri söz konusu mudur?

NEYZİ — Bu konuyu da kısa ve uzun vadeli olarak ele alabiliriz. Biz daha bu piyasalara yeni girmişiz. Almanya'nın, Japonya'nın, Fransa'nın, Yugoslavya'nın yaptığı işlerin yanında bizim müteahhitlik hizmetlerimiz çok küçük kalır. Onun için petrol fiyatları inse bile müteahhitlik işlerimizde bir düşüş olacağını sanmıyorum. Bu konuda her ülkenin kendine göre özellikleri var. Örneğin bazı ülkelere, Müslüman oldukları için, bizim işçilerimiz daha rahatlıkla girebiliyor. Anlaşmalı olduğumuz Libya'ya kolayca girebiliyoruz. Bence müteahhitlik konusunda girebileceğimiz daha çok saha var. Sırası gelmişken bir hususu belirtmek istiyorum : Bizim müteahhitlerimiz organize çalışmıyorlar. Libya'da Yugoslavların çalışmalarını inceledim. Kendi piyasalarındaki tüm ihracatçılara hizmet veren Invest-Import Şirketi'nin 5 kişilik ekibi sürekli olarak Libya'da kalıyor. Bu kişiler Arapça biliyorlar ve devlet yönetiminde görevli idarecileri yakından tanıyorlar.

DÜNDAR — Bir tür konsorsiyum mu?

NEYZİ — Konsorsiyum şöyle oluyor. Örneğin, bir ihale var. Oraya sadece bir Yugoslav firması katılıyor. Yani Yugoslavya firmaları birbirleriyle çakıştırmıyor. İkincisi, konuyu iyice inceliyor ve en kârlı iş hangisi ise onun ihalesini alıyor. Yugoslavlar, Libya Ordusu'nun telekomünikasyon işini üstlenmişler. Ülke sınırlarına varıncaya kadar çalışıyorlar. Bu genişlikte bir telekomünikasyon ağı kurmanın onlara ağır geleceğini düşündüm. İşi idare edenlere, «Sizin bu ölçüde üretiminizin olduğunu sanmıyorum.» dedim. «Ziyarı yok.» diyerek ilave ettiler : «Biz gerekli malzemeyi Amerika'dan, Japonya'dan ve

diğer ülkelerden alıyoruz. Kendi üretimlerimizi de üstüne koyup buraya getiriyoruz.» Aynı şekilde Romenler hastaneleri ele almışlar. Doktorlar çalışıyor, tabii arkasından ilaç ihracatı için bir kapı açılıyor. Bulgarlar hava alanlarının işletilmesini üstlenmişler. Meydanın telekomünikasyonunu ve uçakların iniş-kalkış işini yürütüyorlar.

Bu arada biz de limanları almak istedik. Libya da vinçlerin, limanların işletilmesini bize vermek istiyordu. Sonunda bir şey yapılamadı. Bizden bir kimse gidip de bu iş için teklif vermedi. Bu arada biz tersane kurmak için bir teklif verdik. Libya ile ortak bir tersane kurma projesi vardı. O da havada kaldı. Ancak ortak bir gemicilik şirketi kurabildik. Merkezi İstanbul'da olan bu şirket halen çalışıyor. Ama daha önce değindiğim o tersaneyi kurabildik. Tersane bizim için dışa açılmada bir penceredir. Arkasından bir sürü iş çıkar. Mal satabiliriz. Yani Libya'da olsun, Suudi Arabistan'da olsun, bunun gibi daha birçok konu var. Biz henüz bu gibi konularda organize değiliz. İnşaat alanına yeni girdik. 14 - 15 milyar dolar bizim için çok gözüküyor. Uluslararası iş alanlarında bunlar küçük rakamlardır. Söz konusu ülkelerin petrol gelirleri düşse bile yeterli rezervleri vardır. Ayrıca bizim teknik bilgimize ve elemanımıza ihtiyaç duyuyorlar.

DÜNDAR — Efendim, petrol konusu fevkalade çapraşık. Bu konuda, esasen karışık olan dünya ekonomisi mekanizması içerisinde somut değerlendirmeler yapmak çok zor. Bununla beraber bizim petrol ithalatımız ve ihracatımızdan doğabilecek kazançlarımız açısından bazı yeni fikirler getirdiniz. Zahmetiniz için çok teşekkür ederim.

Derginin Notu : Yukarıda sunulan «Söyleşi» 15 Şubat 1983 tarihinde yapılmıştır.

İHRACATA YÖNELMEK İSTEYENLER EMLAK KREDİ SİZE DESTEKTİR.

Türkiye Emlak Kredi Bankası, karmaşık dış ticaret organizasyonları içinde en güvenilir yol göstericisi ve yardımcımızdır.

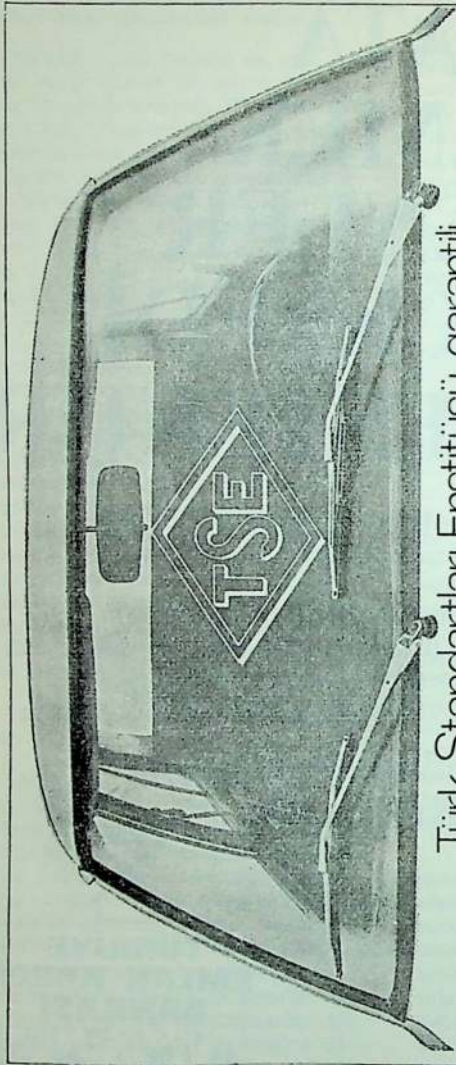
İhracat ve kambiyo işlemlerinde uzman kadrosu ve Türkiye'nin her yerinden doğrudan dış ilişki kurabilen şubeleri ile emrinizde olan Emlak Kredi, teminat mektupları ile de en büyük güvencenizdir.

Dış ticarete başarınızın devamı için,
size Emlak Kredi gerek...

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

Türk Standartları Enstitüsü garantili
ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM®
Can dostu, göz dostu

Türkiye'nin en büyük ve en modern cam işleme tesislerinde üretilen DURACAM ve LAMEKS için üstün kalite sahiptir. Darbelere dayanıklıdır. Sönücü ve yalıtımcı cam güvenliği için. Ölçe ve kalıp hassasiyeti yüksektir. Yerine kolayca ve tam olarak oturması ve sızdırmazlığı için. Çoğaltık kaliteyi muhafaza eder. Dışarı ve içerideki ısıyı tutar. Güneş ışınlarını engeller. Çatın yolları bile yarıcağın görünmesini önler.

LAMEKS®

İçile, DURACAM ve LAMEKS oto emniyet camlarına, T.S.E. Kalite Belgesini kazandıran üstün ürünlerdir. Ayrıca yeni cam takımları geliştirilmiştir. Türkiye'de üretilen araçların % 70'inde kullanılmaktadır. DURACAM ve LAMEKS'te sızdırmazlık.

Cam Pazarlama A.Ş. Duracam

Cam Pazarlama A.Ş.
Vakıfçu Cad. no 73, Hisarhisar İstanbul, Tel: 4880 27 13 (4 hat)

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

1 1983 yılının ikinci ayında ekonomik olaylar bakımından pek hareketli bir dönem yaşadığımız söylenemez. Bu durumun en önemli sebebi, hiç şüphesiz mevsimin etkileridir. Bunun yanında 1983 yılına girerken alınmış bulunan ve ekonominin çeşitli sektörlerini ilgilendiren tedbirler dizisinin gerektirdiği uygulamalara, bu sektörlerin ayak uydurmaya çalışmaları da, bir süre için olayların durgun gitmesini etkilemiş olabilir.

Bununla beraber, iç piyasalardaki durgunluğun oldukça hareketli bir duruma dönüşmekte olduğu da söylenebilir. Tabii ki, hızlı enflasyon döneminin sağlıklı bir ekonomi için normal olmayan büyük canlılığı geri gelmeyecektir ve gelmesi de herhalde beklenmemelidir.

Geçtiğimiz bir aylık dönemin burada belirtmeye değer olayları, tamamen mali konularda alınmış bulunan kararların açıklanmasıyla ilgilidir. Bu açıklamalara değinmeden önce, geçen dönemin zamlar dizisine, Tekel mamullerine yapılan zamların da katılmış bulunduğunu belirtmek gerekir. Tekel zamlarının ortalama % 12 olduğunu ifade ile yetiniyoruz.

MALİ KONULARDA YENİ TEDBİRLER VE AÇIKLAMALAR

1983 Şubat ayında Resmi Gazete'lerde yayınlanan mali mevzuat ile ilgili hususları, yayınlanma tarihleri sırasına göre şöyle açıklayabiliriz :

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği

4 Şubat 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış olan 150 sayılı Tebliğ, Bakanlar Kurulu'na defter tutma maktu hadlerinin herbirini ayrı ayrı üç katına kadar artırma yetkisi veren kanun maddesine göre, 21 Ocak 1983 tarihinde bu hadlerin bir kat artırılması dolayısıyla gerekli görülen bir açıklamayı içermektedir. İşletme veya bilanço esasına göre defter tutmak durumunda olan mükelleflerin tereddütlerini gidermek amacıyla yapılan bu açıklama şu hususlarla ilgilidir :

Vergi Usul Kanunu'nda yapılan 21 Ocak 1983 tarihli değişiklik, aslında 1 Ocak 1983 tarihinden itibaren geçerli olduğu için, defterlerini 1983 başında, değişiklikten önceki maktu hadleri nazarı itibara alarak tasdik ettirmiş bulunan mükellefler, yürürlüğe konmuş bulunan yeni maktu hadler dolayısıyla defterlerini söz konusu tebliğde yer alan açıklamalara göre düzenleyeceklerdir.

Kurumlar Vergisi Genel Tebliği

5 Şubat 1983 tarihli Resmi Gazete'de yer alan Seri No. 25 sayılı Tebliğ, 13 Aralık 1982 tarihinde yapılmış bulunan Kurumlar Vergisi'ndeki değişikliğin gerekli kıldığı açıklamalarla ilgilidir.

Tebliğin ilk bölümü, «Vakıf» kazançlarından istisna hükmünün sadece «Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirmeye Tahsis Edilmiş Vakıflara» tanınmış olduğunu açıklamaktadır. Tebliğin ikinci bölümü matrahın tayini ile ilgilidir. Menkul kıymetlerin itibari değerlerinin altında satılmasından doğan zararlar ile ödenen komisyon ve benzeri giderler, kurum kazancının tespiti sırasında hasılattan indirilemeyecektir. Tebliğin üçüncü bölümünde vergi tevkifatı hakkında açıklamalar yer almaktadır. Gayrimenkul sermaye iratlarında tevkifat oranı % 30 olmuştur. Ayrıca Gelir Vergisi tevkifatına tabi tutulan kazançlardan Kurumlar Vergisi tevkifatı yapılmayacağı da açıklık kazanmıştır. Kurumlar Vergisi'nin ödeme süreleri Nisan, Temmuz ve Ekim ayları olarak tespit edilmiş bulunmaktadır.

Gider Vergileri Genel Tebliği

6 Şubat 1983 tarihli Resmi Gazete'de 4 adet Genel Tebliğ yayınlanarak, 31 Aralık 1982'de yayınlanmış bulunan Gelir Vergisi ile ilgili yeniliklere açıklıklar getirilmiştir :

Seri No. 137 sayılı Tebliğ, götürü ticari ve götürü serbest meslek kazançları için tespit edilmiş olan safi gelir oranlarında yapılmış olan artırımın yarattığı durumlara mükelleflerin uyabilmelerini sağlamak amacını gütmektedir. 1982 yılında gerçek usulde vergiye tabi olan mükellefler, belirli bazı şartlara uymak kaydıyla bir defaya mahsus olmak üzere götürü usulde vergilendirmeyi seçebilirler ve bu tercihlerini en geç 2 Mayıs 1983 gününe kadar bağlı oldukları vergi dairelerine başvurarak bildirebilirler.

Tebliğin diğer hükümleri, götürü usulde vergilendirilen ücretlerin vergilendirme dönemlerini ve sürelerini, esnaf muafılığı uygulanmasını ve zirai mahsul satın alarak bunları tüketici dışında kalanlara satan ticaret erbabının gerçek usulde vergilendirilmeleri esasını açıklamaktadır.

Seri No. 138 sayılı Tebliğ, hayat standardı esasına ilişkin hükümlere açıklık getirmektedir. Bu açıklamalar, başlıklar itibariyle şu hususlarla ilgilidir :

- Serbest meslek kazançlarında istisna
- Gayrimenkul sermaye iratlarında istisna
- Fiili yemek ve yatmak giderleri
- Çalışan eşlere uygulanan özel indirim
- Belediyelere ödenen vergilerin gider yazılması
- Muhtasar beyannamelerin verilme zamanı
- Vergi tevkifat nispetleri
- Gelir Vergisi ödeme süreleri
- Vergilendirilemeyecek değer artışı kazançları
- Uygulamadan kaldırılan peşin ödeme
- Yürürlükten kaldırılan Mali Denge Vergisi Kanunu
- 1982 takvim yılı gelirlerine uygulanacak vergi tarifesi

Seri No. 139 sayılı Tebliğ, gerçek usulde vergiye tabi olan çiftçilerin yanında çalışan işçilerin ücretlerinin vergiye tabi tutulmasıyla ilgili tereddütleri gidermek amacıyla yayınlanmıştır.

Seri No. 140 sayılı Tebliğ, yine hayat standardı esasına ile ilgili, 138 sayılı Tebliğ'de değinilmeyen hususlara açıklık getirmektedir. Bu açıklamaları yine başlıklar halinde yapmanın, ilgilenebilecek mükellefler için yararlı olacağı kanısındayız. Bu tebliğin ele aldığı hususlar kısaca şunlardır :

- Hayat standardı esasına tabi mükellefler
- Hayat standardı göstergelerinin uygulanması :
 - Eş, çocuk ve bakmakla yükümlü olunan diğer kişiler
 - İşletmede kayıtlı olan taşıtlar
 - Bizzat kullanılan birden fazla binalar
 - Özel hizmetlerde çalıştırılan kişiler
 - Turistik amaçlı yurt dışı seyahatler
- Hayat standardı esasına göre gelirin tespiti
- Hayat standardı esasına göre zarar mahsubu, indirimlerin uygulanması ve vergi matrahının tespiti
- Hayat standardı esasının 1982 takvim yılı gelirlerine uygulanması

Yukarıda kısaca ve konu başlıkları itibariyle yaptığımız açıklamalar, 1983 yılı

başından itibaren yürürlüğe giren yeni vergi düzenlemeleriyle ilgili mükelleflere, yayınlanmış bulunan tebliğlerin getirdiği açıklıkları ve uygulama sorunlarına cevapları belirtmektedir.

Bununla beraber, gerek Kurumlar ve Gelir Vergileri'nde, gerekse Emlak Vergisi'ndeki yeni uygulama esaslarının, ortalama mükellef tarafından kolaylıkla anlaşılacakları görüşündeyiz. Amaç, devlet gelirlerinin adilane şekilde artırılmasını sağlamak olmakla beraber, mevcut gelirlerin eksiksiz tahsiline gidilmesi yolunda daha fazla gayret gösterilmesi gerektiğini tekrarlamak isterim. Vergi mükellefleriyle vergi daireleri arasında gerek tarhiyat ve gerekse tahsilat bakımından yeni zorluklar yaratmadan, azami kolaylıkların getirilmesine yeterince önem verildiğine dair hiç bir gayret müşahade edilmemektedir.

Yukarıda belirtilen tebliğler ve bazı illerimizde yapıldığı ifade edilen vergi beyannamelerinin doldurulmasıyla ilgili toplantılar, arzu edilen kolaylıkları sağlamaktan uzaktır.

Türkiye'de ve bütün dünyada

İhraçat ve ithalat işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve
diğer bütün bankacılık işlemleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabetleri ile
işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

YENİ YAYINLAR

ERTAN ÖZGÜR

ENFLASYON MUHASEBESİ

Fiyat Artışlarını
Finansal Tablolara Yansıtın
Muhasebe Modelleri

YÜKSEL, Doç. Dr. Ahmet; Üçdal
Neşriyat, Akademik Kitaplar Serisi
No. 11, İstanbul 1982, 173 sayfa,
400.— TL.

Ekonomik bir gerçek olan ve ülkemizde olduğu kadar hemen hemen bütün Dünya ülkelerinde de güncelliğini koruyan enflasyonun tahribatına ilk uğrayan ekonomik birimler işletmelerdir. Bu nedenle yapılacak ilk iş, enflasyonun işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerinin neler olduğunu belirlemek ve bulgulara göre gerekli önlemleri zamanında alabilmektir. Enflasyonun, işletmelerin ekonomik ve finansal yapılarını bozduğu ve işletme kararlarında kullanılan muhasebe bilgilerini yararsız hale getirdiği noktasından hareket eden Sayın Doç. Dr. Ahmet Yüksel; derin bir araştırma ve incelemeye dayalı bu yeni yapıtı ile muhasebe bilgilerinin yararlılığının artırılmasını, diğer bir ifade ile enflasyon gerçeğinin muhasebe bilgile-

rine ve finansal tablolara yansıtılmasını, dolayısı ile işletme kararlarındaki isabetin artırılmasını amaçlamıştır.

Bu değerli yapıtın «Önsöz» bölümünde, çeşitli faaliyet kollarından seçtiği 15 işletmede yaptığı araştırma sonundaki gözlemine de değinen Sayın Yüksel; işletmelerin sekizinde dönem sonunda hesaplanan kârların, aslında bu işletmelerin gerçek kârlarından daha fazla olduğunu ve sonuçta ödenen vergi ve kâr payları ile işletmelerin sermayelerinde erozyon başladığını saptamıştır. Bulgusunu «Önsöz» bölümünde dile getiren Yazar, tüm işletme yöneticilerine konunun önem ve ciddiyeti duyurmak gereğini duymuştur.

Kitap, «GİRİŞ» ve «SONUÇ» bölümleri hariç, beş bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, muhasebenin ürettiği ve sunduğu finansal bilgilerin yararlılığını belirleyen nitelikler araştırılmıştır. Bu bölümde, finansal bilgilerin ekonomik gerçekleri yansıtmadaki özelliği üzerinde durulmuş; genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin ve değerlendirme yöntemlerinin, mevcut koşullarda, ekonomik bir gerçek olarak fiyat değişmelerini dikkate almaması sonucu, üretilen finansal bilgilerin yararlılığının büyük ölçüde azaldığı saptanmış, tarihi maliyetler muhasebesinin, fiyatların değiştiği koşullarda gösterdiği yetersizlikler araştırılmış; yeni muhasebe modelleri arayışının nedenleri saptanmaya çalışılmıştır. Bölümün son kısmında ise, fiyatlardaki değişmeleri içeren muhasebe modelleri genel boyutları ile sınıflanmakta ve tanıtılmaktadır.

Yapıtın ikinci bölümü, fiyatlar genel seviyesindeki değişmelerin etkisini finansal tablolara yansıtmayı

amaçlayan, fiyatlar genel seviyesi muhasebe modelinin incelenmesine ayrılmıştır. Bu bölümde, çeşitli uygulama yöntem ve teknikleri ile fiyatlar genel seviyesi muhasebe modeli incelenmekte ve olanaklar içerisinde alternatif öneri ve uygulama yaklaşımları bir bütünlük içinde sunulmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde, özel fiyatlar seviyesindeki değişimleri dikate alan bir muhasebe yaklaşımı olarak, ikame maliyeti muhasebesi incelenmektedir. Bu bölümde, söz konusu model, hem kuramsal esasları itibariyle araştırılmakta, hem de uygulama yaklaşımları sunulmaktadır.

Dördüncü bölümde ise, hem fiyatlar genel seviyesinde ve hem de fiyatlar özel seviyesindeki değişimleri birlikte finansal tablolara yansıtabilecek öneriler ve yeni bir entegre modelin kuramsal esaslarını oluşturan araştırma ve uygulama yaklaşımlarına yer verilmiş, yapılan araştırmalar ve çalışmaların bütünü bu bölümde sergilenmiştir.

Kitabın son ve beşinci bölümünde de, incelenen modellerin Türkiye'nin mevcut olanakları içinde uygulanabilirliği tartışılmış ve diğer ülkelerdeki durum genel olarak incelenmiştir.

Çok ciddi, titiz ve geniş bir araştırmaya dayandırılmış olan bu yapının 158 - 173'üncü sayfeleri, bu çalışmada yararlanılan tüm kaynakları kapsayan «BİBLİYOGRAFYA»ya ayrılmış; yararlanılan kaynaklar bir sistematik içinde bu bölümde belirtilmiştir.

Sayın Doç. Dr. Ahmet Yüksel'in titiz çalışmasının ürünü olan eserinin, kamu ve özel kesimde faaliyet gösteren kuruluş ve şirketlerin üst ve orta düzey yöneticilerinin, uygulama-

cıların konu ile ilgili bilgi ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük katkısı olabileceği inancındayız. Kitap her zaman başvurulabilecek yararlı bir kaynaktır.

İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi olan Sayın Doç. Dr. Ahmet Yüksel'i, iş hayatımıza sunduğu bu değerli yapıtı ve anlamlı hizmeti için tebrik ederiz.

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1983 sayısından itibaren 130.— TL.'na satılacaktır. 12 sayı için :

Yıllık abone : 1.560.— TL.
Öğrenci abonesi : 780.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541
Akbank Türbe Şubesi : 4512
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

Zorunlu olan bu fiyat artışlarını, abonelerimiz ve okurlarımızın anlayışla karşılayacaklarını sanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTİM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima -TR

**"BIRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

İstanbul Bankası, emrinize bir
"Dış Finansman Merkezi" veriyor.
Bu Merkez'de emrinize, ihracatla
ilgili bütün işlemlerinizi hazırlayıp
bitiren bir ihracat ekibi veriyor.
Bu Merkez'de çalışanların hepsi
işinin ehli, çözümleyici.
Hepsi dakik, dinamik.
Sorunlara derhal eğilen,
kesin çözümler yaratan kişiler.
Hepsi uzman !
Bu Merkez'de herşey elektronik,
herşey bir anda.
Dünya pazarları bir anda.
Rekabet durumu, müşteri, finansman,
işlemler, çözümler... bir anda !
Bütünüyle !

"Dış Finansman Merkezi"

İstanbul Bankası T.A.Ş. Genel Müdürlüğü
İstiklal Caddesi Müeyyet Sokak No. 1
Tünel-İstanbul
Tel: 44 99 77
Teleks: 24 614 ILIM tr

**İSTANBUL
BANKASI**

"dış finansman bankası,,

Yurtta iyi, dünyada iyi.

Çağımızda, her ülkenin bir ayağı
mutlaka yurt dışında olmak zorunda:

Dünyadan sağlanması kaçınılmaz
petrol, teknoloji vb. kaynaklar için
gerekli para, yine dünyayla iş yapılarak
kazanılıyor...

Bu nedenle, Pamukbank, bir yanda
dünyaya açılarak ülkemize para kazandıran
Türlklere destek oluyor; diğler yanda,
dünyadan kaynak sağlanması gereken
kuruluşlarımızın dünyadaki teminatı oluyor.

Gücü ve büyüklüğüyle, dinamizmiyle,
dünya bankacılığını bilmesiyle...

Dünyayı kendine hedef seçen Pamukbank'ı
siz de, huzur içinde, kendinize banka seçin.
Kazanın, ülkemizi kazandırın.

PAMUKBANK

İ Y İ B A N K A D İ R